

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Af Henrik Denman

Amerikanske krigsgrave i Sydfrankrig

På en køretur gennem det kuperede sydfranske landskab med de karakteristiske cypresser, oliventræer og nerier passerede jeg i vestlig retning på højre side en stor, velpasset kirkegård. Jeg parkerede bilen og fik et uforglemmeligt besøg på én af de amerikanske krigskirkegårde, som findes spredt over Frankrig og andre lande verden over, hvor amerikanske soldater har mistet livet i de to verdenskrige.

The American Cemetery and Memorial ligger lige før byen Draguignan på hovedvej 362 fra Grasse. Ved indgangen til kirkegården ligger der en besøgsbygning, og hele kirkegården er indrammet af en oval mur opført af lokal limsten. I den nordlige side af kirkegården ligger en bygning med monumentet over de faldne soldater. På et bronzerelief af et kort over området kan man studere de amerikanske soldaters landgang på kysten syd for Draguignan den 15. august 1944. Bronzerelieffet har desuden en tekst på fransk og engelsk, der kort beskriver de militære operationer i området. På bygningens facade ses en skulptur af Fredens Engel, der opfostrer nye generationer.

Operation Dragoon

Soldaterkirkegården ved Draguignan står som et minde over Operation

Den store krigskirkegård ved den sydfranske by Draguignan er en af de mange amerikanske kirkegårde og mindesmærker for faldne amerikanske soldater i de to verdenskrige

Dragoon, som var de allieredes invasion i Sydfrankrig den 15. august 1944. Allerede i august 1943, da kampen om Sicilien nærmede sig sin afslutning, arbejdede de allierede med planer om at gå i land i Sydfrankrig. De prioriterede et angreb højt netop her, ikke blot for at tage noget af presset fra hovedangrebet i Normandiet, men også for at få herredømmet over Marseille.

I takt med, at planerne for invasionen i Normandiet skred frem, erkendte de allierede det ønskelige i et samtidigt angreb sydfra. Den amerikanske krigsindustri kunne imidlertid ikke producere angrebsmateriel hurtigt nok til at gennemføre en invasion begge steder samtidig, og det blev derfor besluttet, at angrebet i Sydfrankrig skulle ske hurtigst muligt efter invasionen i Normandiet.

I den nordlige side af kirkegården ligger en bygning med monumentet over de faldne soldater.

I midten af juni 1944 blev amerikanske og franske divisioner trukket væk fra kampene i Italien for at forberede landgang på den sydfranske kyst. I juli begyndte flyangreb, der skulle sætte vigtige installationer og kommunikation ud af spillet i Sydfrankrig, og angrebene blev snart intensiveret. Tropper fra Italien og Algier blev gjort klar til de angreb, 12. og 13. Air Force gennemførte mod fjendtlige forsvarsanlæg langs kysten og

The American Cemetery and Memorial ligger i Sydfrankrig lige før byen Draguignan på hovedvej 362 fra Grasse. Fotos: Henrik Denman

US VI Corps landgang, brød gennem stål- og betonfortifikationer og fortsatte så hurtigt fremad, at de ved aftenstid fik kontakt med de luftbårne styrker. Den følgende dag forfulgte de fjenden, franske divisioner landede og begyndte at bevæge sig mod vest mod havnebyerne Toulon og Marseille.

Invasionen i Sydfrankrig førte til, at den tyske hær Gruppe G opgav Sydfrankrig og trak sig tilbage under konstante allierede angreb til Vogeserbjergene. Ifølge kilder er Operation Dragoon mindre kendt, selv om det var en stor og kompleks militær operation med veludførte angreb til vands og fra luften.

American Battle Monuments

Krigskirkegården ved Draguignan hører under The American Battle Monuments Commission, som blev etableret i marts 1923 med det formål at rejse og vedligeholde mindesmærker i USA og i fremmede lande, hvor amerikanske styrker havde kæmpet siden den 6. april 1917, som er datoen for USA's indtræden i 1. verdenskrig.

Efter 1. verdenskrig blev der anlagt otte kirkegårde med seks i Frankrig og en i henholdsvis Belgien og England. I alt 30.922 amerikanske soldater ligger begravet her. Efter 2. verdenskrig blev der anlagt 22 kirkegårde og mindesmærker for knap 100.000 faldne amerikanske soldater, heraf seks kirkegårde i Frankrig, to i Belgien, en i Holland og en i England.

I Draguignan ligger 799 kendte og 62 ukendte amerikanske soldater begravet.

Når man har besøgt kirkegården lige øst for Draguignan, er der mulighed for at besøge byens artillerimuseum med særudstillinger om napoleonskrigene, 1. og 2. verdenskrig og krigene i Fjernøsten. ■

mod broerne over Rhône-floden for at afgrænse kampzonen.

Stor operation

Om natten den 14. august gik specialtrænede kamptropper i land. Kort efter dagry landede amerikanske og britiske tropper fra 1. Airborne Task Force nær Le Muy for at indtage et vigtigt vejkryds. Kl. 8 om morgenen den 15. august foretog 3., 36. og 45. division fra

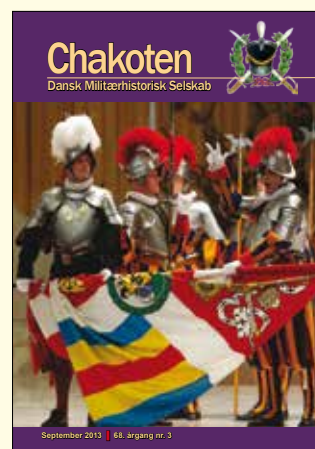

På et bronzerelief af et kort over området kan man studere de amerikanske soldaters landgang på kysten syd for Draguignan den 15. august 1944.

Chakoten

INDHOLD

- 2** Henrik Denman: Amerikanske krigsgrave i Sydfrankrig.
- 4** Siden sidst: Egholm Slots Museum.
- 5** Britiske militære malerier.
- 6** Claus Mogensen: Carl Johan Ljunggrens "Minnes-anteckningar".
- 12** Christer Bergström: Sådan udslettede Luftwaffe en hel armé.
- 14** Henrik Denman: Den danske soldaterkirkegård i Braine.
- 15** Ivan M.C.S. Elsmark: Murten tinfigur-dioramaet restaureret.
- 16** Jens Kristian Boll: Fortidens slagmarker – eller hvad vi kan vente os?
- 22** Nye bøger.
- 23** Slaget om Malta.
- 24** John Sjöberg: Sådan blev Schweizergarden til.
- 26** Mødekalendar 2013.

Forsiden.

Til tjeneste hos paven - de nye schweiziske gardere tages i ed ved en storslået ceremoni. Her afgives løftet om hæderligt at tjene den regerende pave. Læs John Sjöbergs artikel side 24.

Siden sidst ...

Sikken en flot udstilling, Chakoten havde inviteret medlemmerne til på museet på Egholm Slot.

Af Marianne Sass Petersen

Tøjhuset kan godt pakke sammen ...

Vi, der græder over tøjhuset nye udstilling, kan glæde sig over museet på Egholm Slot. Tøjhuset gamle udstillingsmontre står nu flot på Egholm Slots museum. Tøjhuset ville smide dem ud, ufattelige tanke at få.

Hver enkelt montre bugner af de "fedeste" effekter, og historiske ting. Denne udstilling er lavet med hjertet og ikke at nogle arkitekter, som synes store tomme montre er flotte at se på.

Det fremgår tydeligt af udstillingen, at det er en person som elsker våbenhistorie og våben, som har lavet udstillingen.

Jeg kan ikke beskrive med ord, hvor flot denne privat udstilling er. Det er helt ufatteligt hvor mange ting der er indsamlet, af en privat mand.

Jeg har vedhæftet lidt billeder, som kun er en brøddel alle de flotte ting der er. Selvfølgelig er i en lade som er ombygget til et gigantisk "våbenskab". Der blev levende fortalt om effekter i 1½ time, om udvalgte effekter.

Masser af ting fra krigens tid, og masser af pistoler og geværer, sabler med indbyggede pistoler, flotte uniformer m.v. Det eneste jeg savnede var sabler, der er sabler, men ikke så mange som jeg kunne ønske mig.....

Hvis der kommer en tur til, tilmelder jeg mig igen og tage et par gæster med. Der er kun adgang til museet, kun som selskaber, ikke som privatpersoner.

Fotos: Marianne Sass Petersen og Inge Hansen.

Egholm Museum ved Kirke Hyllinge i Hornsherred har en samling af gamle, antikke og historiske skydevåben.

Udstillingen omfatter et helt afsnit om anden verdenskrig med tyske, engelske og amerikanske soldater, og der er flere køretøjer, som har deltaget i D-Dag i 1944.

Britiske militære malerier

Alle ved vi, at oliemalerier i britisk øje er talrige og af formidabel kvalitet. Nytt er det, at nettet giver os en enestående mulighed for at få adgang til klassikerne: både dem vi allerede kender og dem, der ikke hænger fremme på udstillinger. Det er BBC, der har gennemført den omfattende gennemfotografering og registrering. Nogle få klik på BBCs hjemmeside leder frem til herlighederne, og ikke nok med det: når

man har fundet værker af interesse, kan man tilføje dem til sin egen samling - altså kun elektronisk!

Man åbner siden www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings. Herefter ligger Det Forenede Kongerige billedligt talt for ens fødder. Et eksempel er at ville se de 643 oliemalerier, der beror på National Army Museum i London. For at kunne det, vælger man Galleries & Collections/ England/ Greater London/ National

Army Museum. Er det den britiske tid i Indien, der interesserer, kunne man for eksempel hente maleriet "A Mounted Sowar in Drab Full Dress, Guides Cavalry" af James Arthur Pownall. Man kan orientere sig i den præcise beskrivelse af værket for så at afgøre, om en elektronisk kopi skal finde varigt ophold på egen PC i den private favoritsamling.

God fornøjelse!

Maleri 3 Sepoy (senere Subadar) Namdeo Jadhav (ca. 1922-84) VC 1st Battalion 5th Mahratta Light Infantry, malet af Marie Temple. National Army Museum London.

Bidrag gerne med lignende tips til vores webmaster Rasmus Wickmann.

Hans Chr. Wolter

6th Dragoon Guards (Carabineers) The Drums and band. Malet af Harry Payne, National Army Museum.

Atter engang danner Vandel Sportshal rammerne om Danmarks Internationale Salgsmesse for militaria og antikke våben, hvor såvel handlende som private vil fremvise og sælge danske og udenlandske våben - militaria - medaljer af militær og civil oprindelse samt historisk litteratur omkring disse spændende emner.

**Søndag
22. september
2013**

fra 10.00-16.00

Entre: Kr. 60,00

Besøgende er meget velkomne til at medbringe effekter til vurdering hos de handlende.

VANDEL SPORTSHAL - Skolevej 6, 7184 Vandel

Grindsted - Billund - **VANDEL** - Ny Nørup - Vejle

Messeledelse: Tlf.: 75 883 587 / 75 753 753 / Besøg vor hjemmeside: www.j-v-m.dk

En introduktion til Carl Johan Ljunggrens "Minnes-anteckningar"

Af Claus Mogensen

Alle tegninger af C. J. Ljunggren

Situationen i Sverige 1808-1810

Ved freden i Tilsit i 1807 forpligtede zar Alexander 1. af Rusland sig til at få Sverige til at indstille sine fjendtligheder over for Frankrig og deltage i den kontinentale handelsblokade mod Storbritannien. Som en passende kompensation fik Rusland frie hænder til at annektere Finland, som sammen med Sverige udgjorde en samlet nation.

Den finske krig 1808-09 blev et vendepunkt i svensk historie. I 1809 mistede Sverige en tredjedel af sit territorium og en fjerdedel af sin befolkning, da Finland måtte overgives til Rusland. Kort fortalt begyndte krigen i februar 1808, da russiske tropper krydsede grænsen ved Kymmeneelven. I begyndelsen rykkede russerne hurtigt frem, men i april gik deres fremrykning næsten i stå. På grund af Ruslands deltagelse i napoleonskrigene kunne kun en del af landets hær indsættes i krigen mod Sverige. Desuden blev kampene ikke kun udkæmpet i konventionelle slag, hvor rus-

sernes numeriske overlegenhed udgjorde en fordel. Finske bønders guerillakrig medførte store vanskeligheder for zarens tropper. Efter nogen svensk fremgang i foråret og sommeren 1808 blev den svenske hær i sensommeren tvunget til at trække sig tilbage mod nord gennem Finland. Den 14. september led svenskerne et alvorligt nederlag i slaget ved Oravais, som blev det sidste egentlige forsøg på at stoppe den russiske offensiv.

Den russiske overmagt var for stor, og de svenske tropper måtte trække sig tilbage til den svenske rigshalvdel. I foråret 1809 rykkede russerne endda ind på svensk territorium og truede en tid til og med Stockholm. I marts 1809 startede belejringen af den store svenske fæstning Sveaborg, som var det sidste svenske støttepunkt i Finland, og som blev anset for at være meget svær at erobre. Fæstningen ligger på 6 øer i farvandet ud for Helsinki.

Til stor overraskelse blev der allerede den 6. april indgået våbenhvile, og den 8. maj blev fæstningen overgivet formelt. I august 1809 blev der indledt forhandlinger med zar Alexander, og den 17. september blev en fredsaftale underskrevet. Udover landafståelserne medførte Finskekrigen meget store tab af menneskeliv. Tusindvis af svenske soldater døde, frøs ihjel eller bukkede under for sygdomme. En helt anden konsekvens af krigen og dens katastrofale følger for Sverige var, at den svenske konge Gustav 4. Adolf i 1809 blev tvunget til at abdicere. Landet fik en ny regeringsform, og Gustav 4.'s farbror blev udråbt til konge under navnet Karl 13. (1809-18). I januar 1810 sluttede Sverige fred med Frankrig og erklærede derefter Storbritannien krig. Endvidere blev Napoleons marskal Bernadotte valgt til svensk kronprins under navnet Karl Johan.

Dansk og norske tropper.
De danske med sort kendingsfarve
er 3. jydsk Infanteriregiment.
Regimentets 1. bataljon deltog
i træfningen ved Bornhøved
og slaget ved Sehested 1813.

Carl Johan Ljunggren

Carl Johan Ljunggren blev født den 2. maj 1790 i Vadstena i Östergötland i Sverige. Forældrene var kommerceråd Jonas Jacob Ljunggren og Margareta Christine Sjöberg. I 1801 og 1802 var han elev ved et maler- og billedhuggerakademi. Han blev ansat som sergent ved fæstningsvæsenet den 15. november 1805, og i 1807 tog han en mindre eksamen i ingeniørvidenskab. Den 9. april 1808 blev han udnævnt til fenrik ved Västmanlands Regiment. Han nåede at gøre tjeneste på de fleste fronter i krigen 1808-1809. Både i Vest-armeen mod Norge og i den nordfinske arme mod Rusland i sommeren og efteråret 1808, hvor han blandt andet deltog i slagene ved Vörrå, Oravais, Essevö og Kalajoki, hvor han blev såret. Den 3. februar 1809 blev han dekoreret med den af Gustav 4. Adolf indstiftede guldmedalje for tapperhed i felten, idet han modigt og snarrådigt i ly af natten førte sine tropper bag russernes poster ved Oravais og tilfangetog flere russere.

Desuden deltog han med samme regiment i ekspeditionen mod Västerbotten i august 1809, hvor han deltog i slagene ved Sävar og Rantan. Ljunggren avancerede i 1812 til løjtnant i Västmanlands Regiment, og 23. februar 1813 blev han overflyttet til Livregimentbrigadens grenaderkorp. Efter deltagelse i krigen på

Carl Johan Ljunggren.

kontinentet, bl.a. i slaget ved Leipzig, hvor han blev såret af en musketkugle i skulderen, blev han den 9. oktober 1813 forfremmet til kaptajn. Den 7. maj 1820 blev han gift med den 10 år yngre Anna Sophia Junbeck i Branncyrka. Efter afsked som major 1827 blev han 1830 postinspektør i Västerås, hvor han døde 1852. Ljunggren nedskrev efter afskeden bl.a. 2 værker om sine oplevelser i krigene. Værkerne var baseret på hans dagbøger. Det ene "Minnes-anteckningar under 1813 och 1814 årens kampagner uti Tyskland og Norge" blev udgivet 1855, 3 år efter hans død, og det andet "Skildring af krigshændelserne i Öster- och Västerbotten 1808-1809" blev først udgivet i 1903. Han var desuden en flittig tegner af Stockholms scener fra gader og selskabslivet, af typer og selskabstøj. Et antal farvelagte billeder, lidt klodsede i udførslen men udtryksfulde og tidstypiske befinder sig på Det svenske Nationalmuseum.

Minnes-anteckningernes indhold

Denne introduktion handler udelukkende om førstnævnte værk, og formålet med introduktionen er at præsentere de 14 farvelagte plancher, som værket indeholder. Bogen med plancherne kan læses i en læsesal på Det kongelige Bibliotek. Bogen er naturligvis på svensk, men på et overraskende ligefremt og let forståeligt svensk, som på ingen måde er mærket af tidens tand. Den har omtrent A5-format og er på 340 sider, hvortil kommer lidt bilag. Ljunggren formår usentimentalt både at levendegøre krigens hverdag og de dramatiske højdepunkter, som eksempelvis stormen på Leipzig. Han var tydeligvis fascineret af soldaterlivet i felten. Bogen har form af en dagbog, er uhyre detaljeret og indleder med at beskrive, hvorledes de britiske diplomater med betydelige subsidier havde vundet kronprinsen for svensk støtte i form af en styrke på omkring 30.000 mand til de allieredes felttog mod Napoleon. Selv om det

ikke fremgår af bogen, fik kronprinsen udover subsidier også russisk og britisk tilsagn om at give Sverige frie hænder til at annektere Norge fra Danmark-Norge som kompensation for tabet af Finland. Ljunggren anfører, at Bernadotte fandt, at tildelingen af ordner til det svenske officerskorp afveg betydeligt fra den franske praksis. I Sverige var det almindeligt at give ordner i forbindelse med f.eks. en kongelig fødsel. Hos Bernadottes tidligere arbejdsgiver erhvervede man sig ordner på slagmarken.

De 14 plancher omfatter 1 planche med danske og norske tropper, 1 med engelske tropper, 2 med franske tropper, 1 med preussiske tropper, 3 med russiske tropper, 1 med saksiske tropper, 1 med østrigske tropper og 4 med svenske tropper. Tegningerne af de forskellige landes og regimenters farveglade uniformer er minutøst udførte, og figurerne fremstår med en holdning

og udstråling, der svarer til tidsånden. Ljunggren har tegnet de tropper han mødte og så på felttoget, og dermed har vi en af de sjældne primære kilder fra napoleonstiden.

Nordarmeen under kronprins Bernadotte var en hær sammensat af preussiske, russiske, britiske og svenske enheder, og især de fremmedartede kosakker optog Ljunggren. Nordarmeen kæmpede i området syd for Berlin, ved Leipzig og siden i Holsten, hvorefter svenskerne efter freden i Kiel den 14. januar 1814 fortsatte felttoget alene i Norge. Bogen omfatter hele det svenske felttog fra start til slut. Her følger et ultrakort resume omfattende bogens første 120 sider med den mindst kendte del af felttoget frem til slaget ved Leipzig, hvor Ljunggren blev såret. Den efterfølgende del af felttoget, hvor det danske auxiliærkorp indgik på fransk side, vil blive indgående beskrevet i kommende udgaver af nærværende tidsskrift. ▶

Carl Johan Ljunggrens "Minnesantekningar"

Mobiliseringen af den svenske styrke i 1813

Den svenske styrke blev samlet i marts og april 1813, og tropperne fra Nordsverige mødtes i Stockholm. Den 17. april forlod tropperne Stockholm om bord på en større eskadre af galejer. Man sejlede gennem Skærgården og langs kysten mod syd bag en række beskyttende øer. Kaptajnen på Ljunggrens galej kiggede lidt for dybt i romflasken og fik lidt problemer med navigationen. Først tre uger senere, den 8. maj afgik eskadren fra Ystad mod Rügen, og den 13. maj, næsten en måned efter afrejsen fra Stockholm gik den svenske hær i land ved Stralsund. Ljunggren observerede og beskrev en mængde detaljer om byer og landskaber. Som officer deltog han i selskaber på godserne og udnyttede muligheden for at gå i teatret i de større byer. Den 4. juni blev en våbenhvile indgået mellem parterne, og felttoget gik i stå til den 10. august, medens der blev forhandlet. Bitterheden over nederlaget til russerne og afståelsen af Finland lå lige under overfladen, og de dårlige minder herom blev bestandig vækket ved synet af finske soldater i den russiske hær.

Svenske officerer. Bemærk uniformsforskellen mellem de hjemmeværende officerer og de officerer, der kom tilbage fra felttoget i Tyskland.

Svenske tropper ved krigens udbrud.

Skånske karabinierer og Mørnersk husar.

Svenske tropper. Infanteriregimentet Royal Suede og jægere af Livregimentets grenaderkorps. Ljunggren var officer i sidstnævnte enhed.

Russiske officerer og infanteri.

Træfningen ved Gross-beeren den 23. august 1813

Den 23. august, efter våbenhvilens ophør forsøgte Marskal Oudinot med 4., 7. og 12. korps at åbne vejen til Berlin. Det var franskmændenes første kamp mod kronprinsen, som førte til træfningen ved Gross-Beeren sydøst for Potsdam. Kronprinsen anvendte her en strategi med primært at indsætte preussere og russere og holde svenskerne som reserve. En strategi som han i store træk anvendte under resten af felttoget. Med den fremtidige annektering af Norge i tankerne var han klar over, at det var vigtigt at spare sine svenske tropper til kampen om Norge. Man kan også argumentere for, at det vel egentligt var rimeligt, at preusserne bar hovedparten af byrden i kampene, da det trods alt var Preussens frigørelse,

Russiske kosakker.

man kæmpede for. Ljunggren finder, at uden kronprinsens ledelse ville preusserne være dårligt stillet, og han oplyser, at den preussiske general Bülow på et tidspunkt får en lodret ordre om: "Ikke at tænke på retræte. Han må i stedet

grave sig ned på det sted, han er beordret til at forsvare." Preusserne var irriterede over svenskernes manglende deltagelse i kampene, og de benyttede enhver lejlighed til at håne dem for at være fejle. ▶

Preussisk infanteri.

Russisk kavaleri.

Carl Johan Ljunggrens "Minnesantekningar"

Slaget ved Dennewitz den 6. september 1813

Dele af Nordarmeen passerede grænsen til Saksen, hvor provianteringen blev vanskeligere, da mange landskaber var plyndret for forsyninger af især kosakkerne. Behandlingen af sårede blev også forringet. Napoleon, der ikke var tilfreds med resultatet af træningen ved Gross-beeren overdrog ledelsen af 4., 7. og 12. korps til marskal Ney, som fik ordre til at levere et regulært slag for at generobre Berlin. Slaget ved Dennewitz blev et usædvanligt blodigt slag, hvor bl.a. det 12. franske armekorps nærmest blev tilintetgjort og de overlevende fordelt på de to andre korps. Det 3. og 4. preussiske korps svarende til 40.000 til

Franske fanger.

50.000 mand under generalerne Bülow og Tauentzien forsvarede sig hårdt presset af omkring 70.000 angribende franskmænd i en hel dag. Sent på dagen blev svenskerne og russerne sat ind og afgjorde slaget, hvorefter franskmændene flygtede tilbage over Elben.

Marskal Ney nærmede sig atter Elben med en anseelig styrke, og den 29. september foregik en heftig træfning ved Dessau, hvor svenskerne mistede 11 officerer og 274 me-

nige i døde og sårede. Saksiske tropper deserterede dagligt fra den franske hær. Den 8. oktober modtog Nordarmeen et engelsk ridende raketbatteri.

I Saksen noterede Ljunggren sig, at det var almindeligt sprogbrug, at man truede uartige børn med, at hvis de ikke opførte sig ordentlig, kom svenskerne efter dem.

Det var en reminiscens fra Gustav Adolfs felttog i Trediveårskrigen og Karl 12.'s felttog i Store Nordiske Krig.

Franske tropper.

Slaget ved Leipzig den 19. oktober

Den 18. oktober nåede Nordarmeen frem til Leipzig, hvor Napoleon havde samlet sine styrker. Ved Leipzig kom flere af de svenske enheder også i ilden og deltog i stormen og de efterfølgende gadekampe i byen. I spidsen for sine jægere blev Ljunggren ramt bagfra i venstre side af skulderen, hvorved han faldt om og besvimele. Da han kom til sig selv, kunne han ikke bevæge sin venstre arm. En hornblæser fra Dronningens Livregiment genkendte ham og hjalp ham ud af byen til feltlazarettet, hvor han blev lægebehandlet. Kuglen var gået ind i venstre skulderblads nederste kant og havde knust benet, men den var blevet siddende i kroppen. Rekonvalescensen blev langvarig. Efter et tilbagefald blev han ordineret varme bade i Holland og kom først tilbage til Sverige i 1814, hvor han blev dekoreret som Ridder af Sværdordenen. Kuglen blev siddende i kroppen resten af livet og gjorde ham uegnet til felttjeneste. Når det oplyses, at han det følgende år, 1814, deltog i Sveriges sidste krig, felttoget mod Norge, må det derfor have været i en form for mere tilbagetrukket rolle. Vi kan dermed fastslå, at hovedparten af de resterende 220 sider om felttoget, bortset fra kampene i Norge, ikke er Ljunggrens egen øjenvidneberetning, da han forlod Nordarmeen i Leipzig.

Da denne artikel er en introduktion til Ljunggren og hans plancher, finder jeg det også passende at forlade Nordarmeen og slutte her, men har du lyst til at læse mere, ved du, hvor bogen findes. ■

Østrigske tropper.

Engelske tropper.

Kilder:
Carl Johan Ljunggren, "Minnes-anteckningar under 1813 och 1814 årens kampanjer uti Tyskland og Norge", udgivet 1855. Samt diverse hjemmesider om Carl Johan Ljunggren og Minnesanteckningarna

Saksiske tropper.

Sådan udslettede Luftwaffe en hel armé

Bzura i september 1939

”Det var forfærdeligt. Jeg foretrækker faktisk en ærlig luftkamp.”
Sådan kommenterede en tysk pilot flyangrebet i slaget ved Bzura i Polen i september 1939.

I et par intensive dage blev en polsk armé sydvest for Warszawa udsat for næsten hele Luftwaffes samlede angrebsstyrke. Begge sider af floden Bzura forvandlede til en dødsfælde for 200.000 polske soldater. Først blev de afskåret bl.a. gennem nogle af de mest intensive flyangreb, krigshistorien hidtil havde oplevet, og derefter blev de prisgivet til verdens mest moderne flyvemaskiner.

Slaget ved Bzura, som også kaldes slaget ved Kutno, var det største, enkelte slag under den tyske invasion af Polen 1939. Det sluttede med den polske Poznanarmés fuldstændige udslettelse. Tusindvis af soldater faldt, og omkring 100.000 blev taget til fange.

Den polske militærhistoriker Henryk Piatkowski mener i sin *Kampania wrześniowa 1939 roku w Polsce*, at det var det ”tyske fly, der afgjorde slaget ved Kutno”. Det er en opfattelse, han deler med mange. Den kendte flyhistoriker E.R. Hooton skriver, at det var Luftwaffes ”overvældende opvisning af flystyrke”, som knækkede Poznanarmeens ryggrad.

Det begyndte så godt ...

Slaget faldt i begyndelsen positivt ud for polakkerne. Den 9. september – den 9. dag i den tyske invasion – havde den polske general Tadeusz Kutrzeba sat sin Poznanarmé på 200.000 mand i et overraskende flankeangreb mod den tyske 8. armé. Den befandt sig i fuld fart på vej mod Warszawa og havde blot overladt svage styrker til at beskytte sin venstre

flanke. Der stod kun 30. infanteridivision, og den måtte tage imod angrebet fra en hel polsk armé.

Resultatet blev en katastrofe for den tyske division, som mistede 1.500 mand enten som faldne eller sårede, blandt dem divisionschefen. Desuden tog polakkerne 3.000 tyskere til fange. Det var en enestående bedrift i en krig, hvor verden allerede havde afskrevet den polske krigsmagt. Pludselig truedes den tyske fremrykning mod Warszawa med at blive omringet.

Slaget faldt i begyndelsen positivt ud for polakkerne, som tog 3.000 tyskere til fange. Det var en enestående bedrift overfor en overlegen tysk hær.

I panik beordrede tyskerne alle til rådighed stående forstærkninger til Bzura-sektoren: hovedparten af den 10. armé, enheder fra 4. armé og reserver fra den sydlige armégruppe. For første gang i krigen bad generaloberst von Rundstedt, der var chef for armégruppe Syd, Luftwaffe om at gribe ind for at redde arméen ud af kniben.

Vendepunktet

Vendepunktet i slaget kom den 13. september. Mens de tyske felttropper trak sig tilbage, blev tyske Stuka-bombemaskiner og angrebsfly ind i massi-

Luftwaffes kraftige flyangreb i september 1939 knækkede ryggen på den polske Poznanarmé

Af Christer Bergström

ve angreb på store koncentrationer af polske kavalleritropper ved Bzura med et ødelæggende resultat. Efter to dage, hvor flyene stod på jorden på grund af dårligt vejr, vendte Luftwaffe tilbage med fuld styrke over slagmarken den 16. september. Nu blev også fly fra Luftflotte 1 i Østpreussen sat ind i kampen. På dette tidspunkt havde tyskerne fået store forstærkninger frem til slagmarken, og med stærk støtte fra luften lykkedes det at afskære de polske styrker.

Men slaget var ikke slut endnu. I den efterfølgende nat gjorde Poznanarmeen et nyt angreb for at bryde gennem

omringningen, og det skete med nogen fremgang. Samtidig gik selv den polske Pommernarmé til angreb. Den tyske general Wilhelm Speidel skriver om den 17. september 1939:

"8. armé var mislykkedes med at fremtvinge et afgørende slag mod de polske styrker nord for Lowicz, og siden daggry befandt 10. armé sig i en svær forsvarskamp mod polske styrker, som angreb fra vest. En udbredt krise begyndte at kunne mærkes."

Prisgivne polakker

Det var i denne situation, at praktisk talt hvert eneste til rådighed stående tysk fly blev sat ind mod den polske Poznanarmé, som blev trængt sammen til et område på ca. 50 gange 50 km vest og sydvest for Warszawa.

Efter at Stukaflly havde ødelagt alle broer, var de polske soldater prisgivne over for de uophørlige tyske flyangreb, som blev kombineret med artilleriild ledsaget af Luftwaffe.

En tysk Stukapilot berettede senere:

"Mens vi angreb de polske landtropper, dukkede nye tyske fly hele tiden op: jagerbombefly og jagerfly fra vores flykorps, som deltog i kampen på jorden, og højt deroppe kastede vores bombefly deres bomber mod de totalt knuste fjendestyrker. Nogle dage senere berettede infanterister om deltagelsen i slaget ved Bzura, at når de gik ind i områder, som vore fly havde angrebet, så de kun død og ødelæggelse. Mange var tilintetgjort af vore flyangreb, nogle var flygtet i panik og den store restgruppe overgav sig til vore styrker."

De kraftige flyangreb den 17. september 1939 knækkede fuldstændig ryggraden på Poznanarmeen. Derefter var der blot tilbage for de tyske tropper at gennemføre udrensningssaktioner i to dage. Bagefter afleverede generalmajor Wolfram von Richthofen, chefen for den tyske taktiske flykommando ved slaget om Bzura, følgende

Wolfram von Richthofen, chefen for den tyske taktiske flykommando ved slaget om Bzura.

rapport til chefen for Luftwaffe, Hermann Göring:

"I en operation, som omfattede fire til fem opgaver per enhed, knækkede vore særlige flytropper de polske troppers kampmoral, og om eftermiddagen nedlagde de deres våben."

Står som eksempel

Selv generalmajor von Reichenau, chefen for tyske 10. armé i slaget ved Bzura, fremhævede, at det var Luftwaffes voldsomme angreb den 17. september, som afgjorde slagets udfald.

Poznanarmeen fik som den første større troppeenhed den overvældende styrke ved et massivt flyangreb mod en relativt forsvarsløs landstyrke at mærke. Slaget ved Bzura kom til at stå som et eksempel, som siden skulle blive vejledende i mange krige. Tyskerne fik det også selv at mærke, f.eks. ved Falaise og Hviderusland i 1944, og i 2003 var det Saddam Husseins armé, som med ødelæggende virkning blev målet for den taktik, der stammer fra Luftwaffes indsats ved Bzura i september 1939. ■

Christer Bergström er militærhistorisk forfatter. Han er gymnasielærer i Eskilstuna. Han har specialiseret sig i anden verdenskrig og har skrevet 20 bøger, der er udgivet på svensk, tysk og engelsk.

Artiklen har tidligere været trykt af Svensk Militärhistorisk Bibliotek.

Polakkernes lansebevæbnede kavaleri kunne ikke stille meget op, og de blev da heller ikke, som ofte beskrevet, brugt meget i kamp.

For de tyske kampvogne og Stukas - de tyske styrtbombere - er Polen en ideel slagmark.

Prins Joachim talte ved genindvielsen af den danske kirkegård.

Den danske soldaterkirkegård i Frankrig

Soldaterkirkegård i Frankrig for faldne sønderjyder i 1. Verdenskrig er blevet renoveret.

Af Henrik Denman

I juni blev den danske soldaterkirkegård i Braine i Nordfrankrig genindviet. På kirkegården, som blev officielt indviet i 1924, hviler 79 sønderjyder. De faldt i 1. Verdenskrig som soldater i den tyske hær.

Kirkegården er blevet renoveret og har fået moderne mindeplader med navne på de 5323 sønderjyske soldater, der døde i krigen. Det har været et meget stort arbejde for Museum Sønderjylland at få samlet de over 5000 navne på faldne nordslesvigere, et arbejde, som fortjener den største anerkendelse.

Foto: Peter Kronsted.

På den danske kirkegård i Braine i Nordfrankrig hviler i dag 79 af de faldne sønderjyder.

Kirkegården i Braine ligger uden for landsbyen. Rundt om dens halv-høje kridhvide mure står en høj grøn skov og gør det hele ret dansk at se på. Faktisk hviler soldaterne i dansk jord, som blev hentet tæt på Gråsten, da kirkegården blev anlagt i 1924.

Ved indgangen til mindstedet for faldne sønderjyder i 1. Verdenskrig er der opsat et skilt med tekst på fransk, tysk og dansk: "Fra det danske Nordslesvig hviler flere tusinde unge mænd i Frankrigs jord". De 5323 sønderjyder, som var i tysk krigstjeneste under 1. Verdenskrig, har nu fået et værdigt minde på den danske soldaterkirkegård.

Mindeplader

Kirkegården er blevet sat i stand, og historien bliver formidlet bedre, end tilfældet er i dag. Kirkegården, der er bygget i typisk dansk stil med hvidkalket murværk, var efterhånden blevet en del tilgroet og slidt og skiltningen var ikke optimal. Det er der rådet bod på med ny skiltning på fransk, tysk og dansk.

På kirkegårdens sydvæg er der opsat 10 mindeplader i bestandige og moderne materialer. Materialevalget er med til at signalere, at nutiden også rummer fortællingen om et grumt kapitel i fortiden. Mindepladerne med alle navnene får introduktionsteksten:

"Fra det nordlige Slesvig, der efter en

folkeafstemning i 1920 blev genforenet med Danmark, faldt 5232 unge sønderjyder, hvis navne nævnes her. Fra det sydlige Slesvig, der forblev tysk, faldt ligeledes mange unge mænd i verdenskrigen 1914-18".

Det har kostet 1,4 mio. kr. at sætte kirkegården i stand, og opgaven er finansieret ved donation fra Laurids Jessen og bevilling fra Kulturministeriet. Kirkegården vedligeholdes bl.a. af midler fra Den Sønderjyske Fonds Mindelegat, som Haderslev Kommune er administrator for, tilskud fra fire sønderjyske kommuner samt Ellen og Ove Arkils Fond.

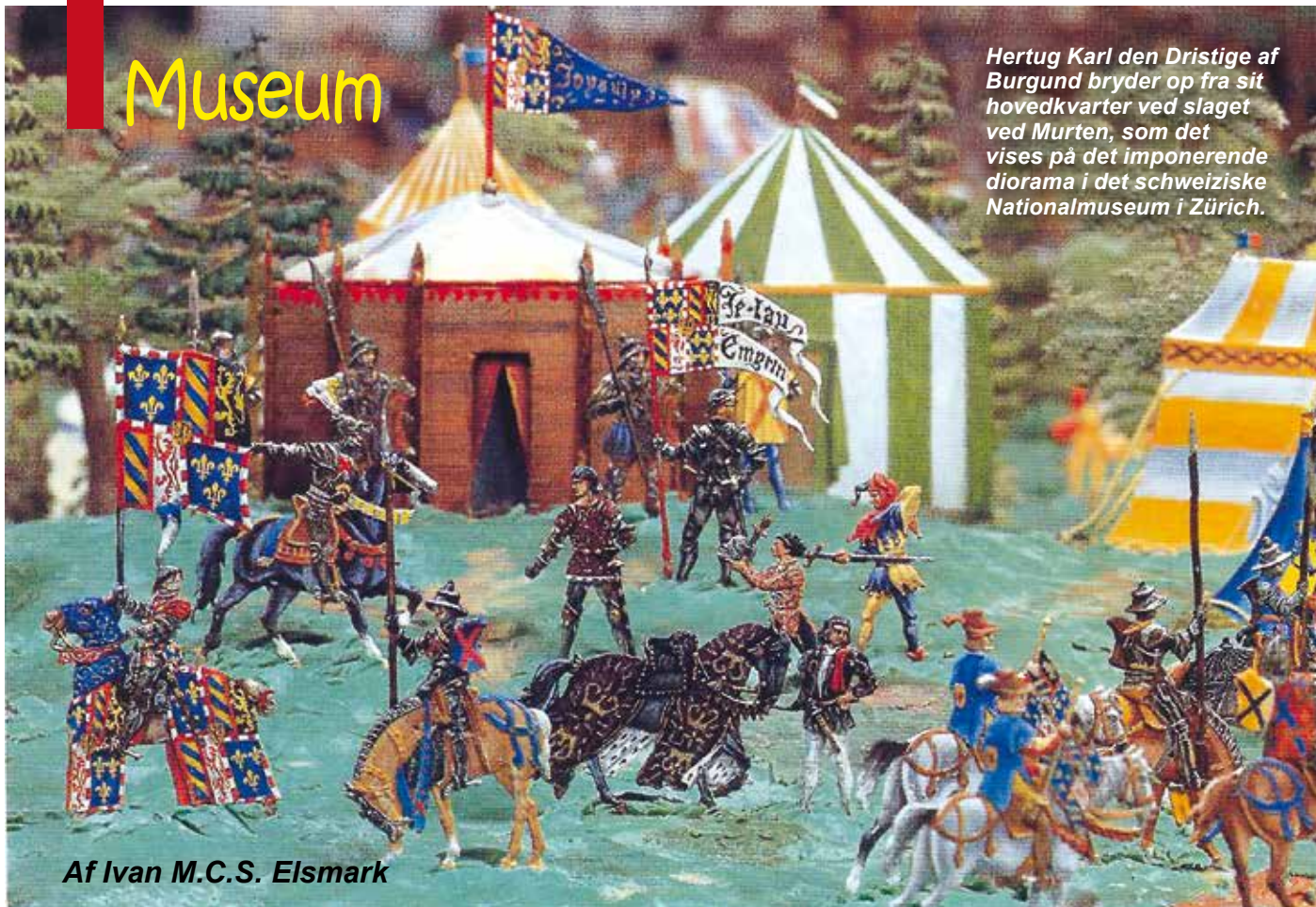
Foto: Finn Hillmose

Sønderjyske forsvarsbrødre og efterkommere af krigsdeltagere viste flaget i Nordfrankrig.

Foto: Peter Kronsted.

Museum

Hertug Karl den Dristige af Burgund bryder op fra sit hovedkvarter ved slaget ved Murten, som det vises på det imponerende diorama i det schweiziske Nationalmuseum i Zürich.

Af Ivan M.C.S. Elsmark

Murten tinfigur-dioramaet restaureret

Det imponerende diorama med tinfigurer af slaget ved Murten i 1476 kan atter ses i det schweiziske Nationalmuseum i Zürich.

Blandt medlemmerne er der sikkert enkelte, der vil huske det imponerende diorama med tinfigurer af slaget ved Murten (Morat) i 1476, som tidligere var opstillet i Mindehallen i det schweiziske Nationalmuseum (Landesmuseum) i Zürich. Efter en grundig restaurering har dette stort anlagte diorama nu siden april 2013 fundet plads i museets nyindrettede tårnlokaler blandt samlingen af rustninger, våben og uniformer.

Dioramaet består af omkring 6000 flade figurer, til fods og til hest, i et smukt udformet landskab med kanoner, borge, telte, dyr, træer osv. Det blev i sin tid fremstillet af samleren Curt F. Kollbruner fra Zürich (1907-83) og har siden været meget beundret. I 1976 fandt det plads i museet i forbindel-

se med 500 års festlighederne til minde om Murten-slaget, en stor og afgørende sejr for de schweiziske kantoners hær og deres forbundsfæller.

Dioramaet viser ikke én, men flere af de vigtigste episoder i slagets gang. Ved hjælp af elektriske trykknapper kan tilskuerne belyse forskellige scener, fra belejringen af byen Murten, opbruddet af hertug Karl den Dristige af Burgund fra sit hovedkvarter (se illustrationen), angrebet af den schweiziske og allieredes hovedstyrke af fodfolk med piker og andre stangvåben, de engelske bueskytters forgæves modstand, angrebet og retræten af hertugens svære rytteri, hæren i opløsning og Karl den Dristiges flugt.

Udstillingen er således indrettet som en pædagogisk militærhistorisk orientering om kampens faser, men samtidig

kan man som samler beundre de mange smukt bemalede figurer og det naturtro opbyggede landskab. Den pensionerede ingeniør Kollbruner må have brugt utallige timer på sine 6000 figurer og den historiske iscenesættelse. For de, der kommer til Zürich, er dette alene god grund til at besøge museet, der i øvrigt ligger overfor banegården.

Som et kuriosum skal kort omtales et andet minde om Murten-slaget. Det drejer sig om et stort anlagt panorama, en scenisk konstruktion med figurer i naturlig størrelse, i form af en 360° rundhorisont, 100 m langt og 10 m højt, som betragtes ud fra centrum. Det blev fremstillet i 1893 og er blevet fremvist ved forskellige lejligheder, sidst i forbindelse med nationaludstillingen Expo.02, men er

siden atter blevet opmagasineret. Man må håbe, at det ligesom Bourbaki-panoramaet fra krigen 1871 eller det fra Borodino i 1812 igen må blive opstillet i sin fulde glans til glæde for offentligheden.

Murten-slaget kom til at spille en afgørende rolle – militært og politisk – i den schweiziske historie. Det ville gå for vidt her at beskrive kampen i alle dens detaljer, men for de, der søger en koncis oversigt på dansk, kan anbefales værket af Daniel Bruun fra 1909: ”Krig gennem Aartusinder”, bind II, side 98-101. Det skal dog bemærkes, at efter nyere forskning har de engagerede styrker været mindre end tidligere antaget og har næppe oversteget 35-40.000 mand, medens tabene nok har udgjort en fjerdedel deraf.

Fortidens slagmarker - eller hvad vi kan vente os?

Ny viden om den ældste nordeuropæiske krigshistorie og våbenteknologi

Chakotens udsendte hørte 10. marts 2013 et særdeles spændende foredrag på Aarhus Folkeuniversitets søndagsuniversitet ved museumsinspektør Jeanette Varberg, Moesgaard/Aarhus Universitet om de seneste års militærarkæologiske forskning.

Jeanette Varberg forbereder en bog om emnet. Når den udkommer, vil en del af de fund, der henvises til i denne artikel, formentlig være færdigbehandlede, hvorfor de spørgsmål, der her står åbne eller ubesvarede, forhåbentlig vil kunne besvares. Dog kan det vist allerede siges, at Varbergs bog bliver et standardværk for enhver, der interesserer sig for den ældste nordeuropæiske krigshistorie og spørgsmål som våbenteknologi, samfundsoption og den tidlige stats opkomst.

Jeanette Varberg bød velkommen og slog straks fast, at hun arbejder med krigshistorien i forhistorisk tid, dvs. før der er skriftlige vidnesbyrd, hvorfor denne type krigsarkæologi selvkært ikke kan sætte navn på feltherrer eller slag endsige gå i strategiske detaljer¹. Alligevel kunne hun byde velkommen til 6500 års krigshistorie, og det blev et nogle særdeles udbytterige timer.

Når Danmark kan bidrage så voldsomt med fund, skyldes det, at vore forfædre havde den prisværdige holdning, at mosen/helligsøen var det rette sted at ofre i det mindste en del trofæer og krigsbytte, mens man i sydligere lande deponerede det i templer, der havde den mangel, at de før eller senere blev plyndrede eller våbnene genanvendt, mens mosen gemte på sit bytte, indtil arkæologerne kunne tage over. Det er også vort held, at Danmark har et forbilligt samarbejde mellem arkæologerne og metaldetektorfolket.

Vold, mad og sex eller jægerstenalderens krigshistorie 5500-4400 f.Kr.

Spørger man arkæologien og etnografien, er det svært at finde "den ædle vilde, der lever i fredelig naturtilstand". Etnografens undersøgelser i New Guineas højland og blandt Yanamamo-folket i Amazonas viser, at såkaldt primitive samfund i højeste grad er i stand til at gennemføre omfattende krigerisk aktivitet.

Hvad arkæologien angår, finder vi de tidligste antydninger af krigerisk aktivi-

tet på brystbenet af en neandertal-mand, der udåndede 50.000 år før vor tidsregning som følge af et spydstik i brystet, mere sofistikerede metoder træffer vi hos cromagnon, hvor man så tidligt som 15.000 f.Kr. var i stand til at sende hinanden til de evige jagtmarker med et velrettet pileskud.

IDanmark sættes jægerstenalderen til 5500-4400 f.Kr.. Jægerne nød godt af et varmt klima og et rigt dyreliv. Man boede ved de mange fjorde ud til kysten, mens landets indre var dækket af ufremkommelig urskov. En højt udviklet jægerkultur udnyttede mulighederne, således drev den jægerboplads, man har udgravet ved Lystrup nord for Aarhus, regelmæssigt jagt på spækhuggere og nedlagde dem. Alligevel opstod mod periodens slutning konkurrence om gode fangstpladser, bopladser og kvinder med deraf følgende voldelige uoverensstemmelser.

Vanskeligheden ved at bestemme omfanget af krigerisk aktivitet består i at finde de spor, den efterlader sig. Vi har stort set kun fundet de skeletter, der har fået en regulær begravelse², og kun

Illustrationerne er fra Willy Nielsens tegneserie *Egene*. Willy Nielsen tegnede *Egene*, som udkom i *Skipper Skræk*-bladet fra nummer 7, 1948 til og med nummer 20, 1961. *Egene* udkom udelukkende i *Skipper Skræk*.

skader på knogler eller kranie efterlader spor til eftertiden, mens kødsår forbliver uopdagede.

Alligevel viser de bevarede danske kranier en høj procent krigsskader, hele 25-35%: ved Vedbæk er en familiefar blevet dræbt med pile-skud, mens en kvinde med pragthue overlevede en alvorlig slagskade, som huen måske skulle camouflere, ligesom andre også fik og ofte overlevede slag i baghovedet, næppe den typiske jagtskade. Det er bemærkelsesværdigt, at såvel skadernes art og antal svarer nøje til det, etnografer og læger påviste hos Amazonas' stridbare Yanamamo-folk og blandt Ny Guineas højlandskrigere, hvorfor Danmarks jægerstenalder formentlig har haft samme mønster for væbnet konflikt:

Den mest sjældne krig var det store slag med flere hundrede deltagere på hver side. Kampen havde rituel karakter, man aftalte tid og sted, så alle interesserede kunne finde frem i tide, man mødte i sit fineste udstyr, råbte og provokerede hinanden. Selve kampen indskrænkede sig til enkelte dueller og lidt spydkast og

pileskydning, når et par var sårede, endes man om at gå hjem igen med æren tilfredsstillt.

En mere hyppig og voldelig form for krig var raidet, overraskelsesangrebet, også kendt som "the skulking war" hvor små grupper angreb en lejr eller boplads lige før daggry, dræbte eventuelle vagthunde og vagtposter, hvorefter man ombragte så mange sovende/fortumlede, man formåede, inden man flygtede med trofæer og eventuelle fanger.

Det er påfaldende, at mange danske jægerstenalderkranier har fået slag med køller i baghovedet, som kan tilskrives sådanne ubudne gæster, ligesom et par skeletter mangler dele, der kan være endt som trofæer, eller viser tegn på skalpering. At en jægerhund hædredes med en "officiel" begravelse med en økse som gravgave antyder en heltehistorie, hvor den tapre hund reddede en boplads og måske nedkæmpede øksens ejermand.

Bondestenalder: en håndfuld rug, kvæg og krigsøker, år 4000-2800

Landbrug og kvægavl opstod i Anatolien, hvor bønderne var så heldige at møde nogenlunde fredelige dyr, der lod sig tæmme³, ligesom de åbenbart også havde et så rimeligt forhold til naboerne, at de ikke benyttede lejligheden til at ødelægge afgrøderne, eller røvede høstudbyttet.

Landbrug og kvægavl blev indført i Europa ved indvandring fra Anatolien inden for en overskuelig periode: Strontiumundersøgelser af tænder viser, at bondesamfundene var i stand til lange "trek", således fandt bønder, der var vokset op i Lilleasien, deres grav som veletablerede bønder i Tyskland.

Hvordan forløb mødet mellem jægerfolket og bønderne? Omvendte bønderne

Et foredrag af Jeanette Varberg, Moesgaard Museum hørt og gengivet ved Deres udsendte Jens Kristian Boll

jægerfolk til landbrugets velsignelser, eller blev jægerne udryddet eller fordrevet? Man kan tænke sig, at bønderne uden at vide det førte bakteriologisk krigsførelse: At blive kvægavler indebærer historisk en tid med dødelig risiko, hvor kvægsygdomme muterer og angriber mennesker med deraf følgende høj dødelighed, indtil kvægavlerne udvikler resistens og til gengæld kan smitte de, der afviser kvægavlens velsignelser. Det mest berygtede eksempel er fra Amerika, hvor koppeepidemier dræbte langt flere azteker, inkaer og mayaer, end conquistadorernes våben formåede. På samme måde kan nye sygdomme have gjort lyst blandt jægerfolkene.

På langt sigt havde bønderne den fordel, at landbruget præmierede store børneflokkede: mens jægerfamilien havde op til 4 børn, var en flok på 8 ikke ualmindelige i tidlige bondesamfund.

Hvordan mødet end forløb, så er det interessant, at Nordtyskland/Skandinavien skilte sig ud fra resten af Europa ved bogstaveligt talt at ligge på "landbrugsgrænsen" i 1000 år, herefter fulgte en periode på 500 år med fund, der antyder, man på samme tid var bonde, jæger og kriger, inden det blev almindeligt kun at være bonde og kriger. At der hengik et årtusind, hvor man var klar over, at andre lever som bønder, men ikke er interesseret, antyder, at forholdene i jægerområderne var præget af stadige småkampe og fejder, der forhindrede, man kunne afse mænd til at rydde skov, dyrke jorden endsige bevogte afgrøder ►

Fortidens slagmarker - eller hvad vi kan vente os?

og hjerne, hvorfor agerdyrkere og kvægavlere holdt sig borte.

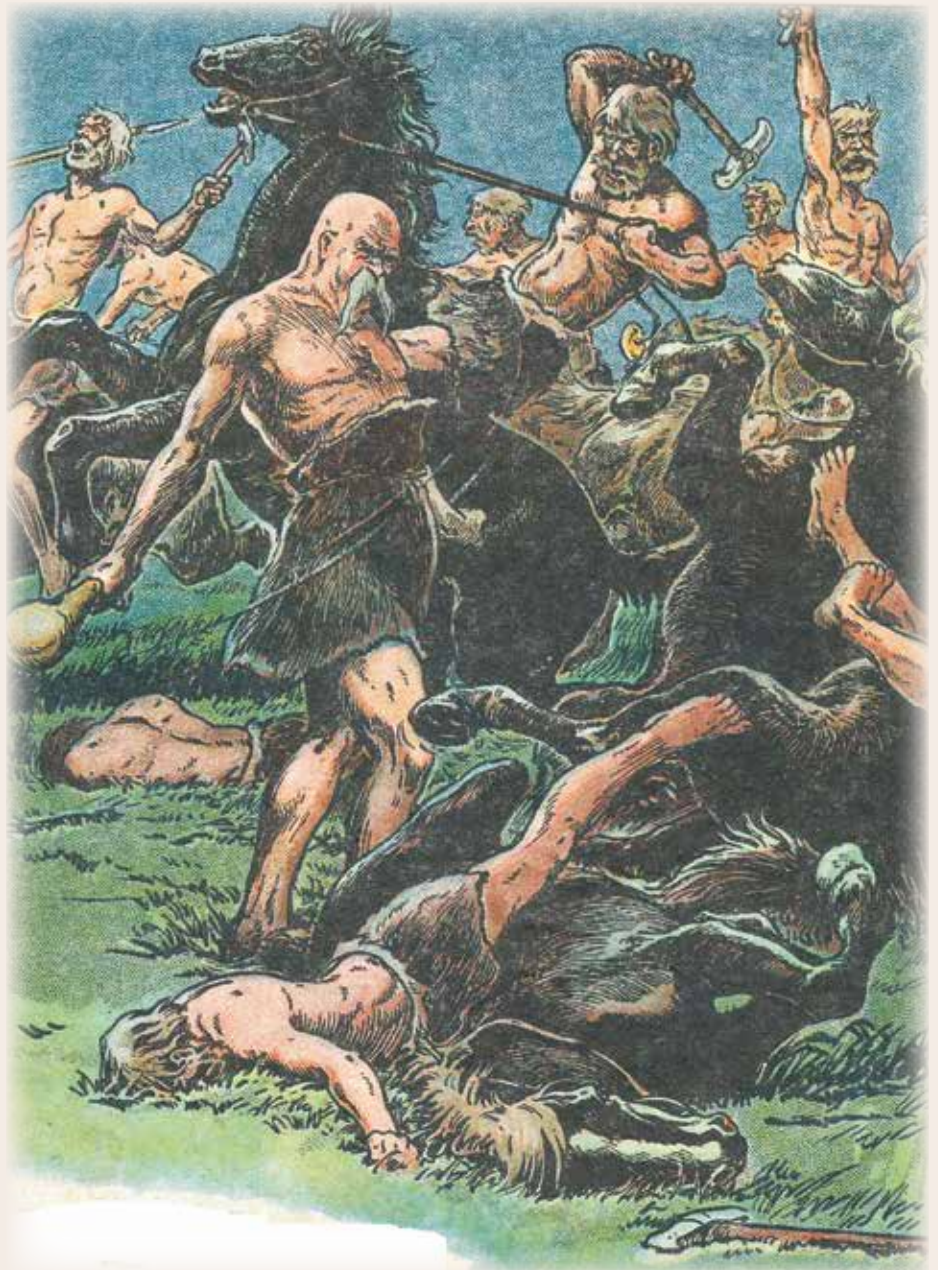
Bondestenalderen havde sin storhedstid 3500-3300 f.Kr., hvor man på kort tid rejste tusindvis af stendysser. Mange dysser blev opført på skovland ryddet til formålet, altså ikke på ryddet land, der alligevel lå hen. Stendysserne var opsamlingssted for klanens døde, idet afdøde først behørigt skeletteredes, muligvis ved fuglenes hjælp, hvorefter knoglerne blev henlagt i dyssen.

At domme efter læsionerne ændrede krigsmønstret sig fra jægerfolkets overraskelsesoverfald til regulær kamp: En hel del kranier fra bondestenalderen bærer slagmærker påført med kølle eller økse. I modsætning til jægerstenalderens nakkeslag traf de fleste slag nu venstre kraniehalvdel forfra, hvad der tyder på, man kæmpede ansigt til ansigt. Bondestenalderen udviklede også trepaneringsteknikker, hvor man fjernede et stykke kranie for at lette hjernen for tryk påført ved slag. Adskillige overlevede faktisk behandlingen. Bondestenalderens kirurgers teknik minder om tilsvarende operationer i de afrikanske kvægavlerkulturer, hvor uoverensstemmelser ofte blev løst med duel på kølle, økse eller stav.

Agerbrug, husdyrhold og stridsøkser, år 2800-2000

Omkring år 2800 f.Kr. opstod klokkebæger/snokeramiker/enkeltgravs/stridsøksekulturen i Europa. De lærdes opfattelse af enkeltgravsfolket svinger fra alt mellem nøjsomme driftige hedeboender over den ariske drøm til mordlystne mandschauvenister. Jeanette Varberg fandt det mest nærliggende at forestille sig enkeltgravsfolket som Kenyas masai'er, godt bevæbnede og kampivrige kvæghyrder.

Historisk er kvægavl knyttet til kvægtyveri med de muligheder for fejder og uoverensstemmelser, det fører med sig. Fund fra enkeltgravskulturen tyder på, at store dele af Europa var beboet af velbevæbnede og veltræende krigerhyrder, der leder tanken hen på Østafrikas masai'er. Selv om den jyske hede har en irriterende tendens til at opløse knoglemateriale, er der bevaret tilstrækkeligt med hjerneskaller til at påvise, at slagfrakturer i venstre halvdel af kraniet forblev en hyppig erhvervsskade hos mænd, ligesom den højtudviklede trepanerings-

teknik, hvor patienterne faktisk overlevede i rimelig stand, antyder, at der ofte var brug for trepanørens færdigheder. Slagskaderne tyder på, det almindeligste var kamp mand mod mand, og at hovedparten var højrehåandede. Krigerhyrdernes våbenarsenal var imponerende: Palle Lauring kalder begejstret deres økser for dræbertomahawker, og i løbet af enkeltgravskulturen afløste 20 forskellige moder inden for kampøkser hverandre. Man gik dog ikke af vejen for kamp på afstand. Krigerhyrderne var store bueskytter og udviklede en regulær krigsspil. Jagtpilen havde en bred og skarp æg, der tilføjede byttedyret kødsår, det forblødte af. En fjende ramt af en jagtpil og forbundet af sine egne, kunne overleve og vende tilbage for at vise sin mening om ”snigskytter”²⁴. Brugte man derimod en skarp og spids pil, trængte den så dybt ind i kroppen, at modstanderen næppe var i stand til at fortsætte krigerkarrieren, og rammer

pilen knoglen, forhøjedes virkningen, når pilen spaltede sig i små flækker, der gjorde helbredelse vanskelig for ikke at sige umulig. Man varede sig selvklart for at bruge krigspilen til jagt, da selv den mest velstegte vildsvinesteg tabte ved, små skarpe flintflækker spredt i kødet. Foruden økse og bue svang krigerhyrderne også bægget. I gravene findes foruden våben også et bæger, ofte med en kornkerne presset ned i bunden, mens leret blev formet. Analyser af bundfald viser, bægrene ofte indeholdt noget, der kom meget tæt på vores øl, men at drikke sammen har jo altid været en god måde at svejse en gruppe sammen på og siden styrke sammenholdet.

Gennem stenalderen var Danmark selvforsynende med krigsmateriel, ja ligefrem våbeneksportør, da vi rådede over nogle af Europas fineste flintforekomster. Selv med metallets fremkomst tabte flintsmedene ikke modet, men gik i gang med at kopiere metaldolke i de

yndefulde flintdolke, der gav navn til dolktiden.

Bronzealder: for at handle må man lægge sit spyd, år 2000-500 f.Kr.

Den skandinaviske bronzealder er usædvanlig rig på metalfund, selv om hvert eneste gram måtte indføres udefra. Bronzealderen var de store handelsvejes og handelssamkvems tid, da de metaller, der indgår i bronzen, skulle hentes fra den iberiske Halvø, Sydtykland og Transsylvanien. Når et sådant system kunne bestå, forudsætter det en vis grad af om ikke ro og fred så dog aftaler, der sikrede udvekslingen. Sådanne aftalesystemer hindrede dog ikke, at man anskaffede sig våben og brugte dem, og de danske våbenfund antyder en social lagdeling

Den første store bronzegenstand, man møder i Danmark, er betegnende nok sværdet, som der er fundet 2746 af. De tidligste ligner sværd fra Transsylvanien, så ikke blot metal, men også ideer og moder rejste. Sværdet var et stikvåben eller en forlænget dolk. Enkelte sværd var så prægtige, at de måtte tilhøre høvdinge, ja måske lokale konger. Et interessant billede af krigeroverklassens liv røbes af tre egekiste-begravelser i Borum Eshøj ved Aarhus, hvor den unge mand blev gravlagt med en pragtstak på 71 cm, men i den stak en dolk på 19 cm. At den unge mand var kriger fremgik af, at han i nogle år havde overlevet en voldsom fraktur i venstre halvdel af kraniet. Man må afgøre, om udskiftningen af sværdet skyldes sparsommelighed, eller om man har haft en sværdkult, hvor man gerne ville beholde et særligt magtfuldt sværd i menneskenes verden en tid endnu.

Sammen med sværdsvingende høvdinge møder vi også krigershamaner. Vi har endnu til gode at finde en af de høje spidse bronzehatte, som shamaner i Mellemeuropa bar, men dragtforskere mener, at den tykke uldne kalot, som den ældre mand i Borum Eshøj bar, var velegnet, hvis man i længere tid bar en vægtig metalhat. Ved Hvidegård fandt arkæologer de brændte ben af en shaman, der havde fået sin troldmandstaske med sig i graven. At manden faldt i kamp langt fra hjemmet fremgik, da arkæologerne sammenlignede de brændte ben med de tilsvarende i nabohøjen og opdagede, at de to gravlagtes knogler var blevet jævnt fordelt i de to høje. De blev formodentlig kremerede et stykke fra hjemmet og læserne må selv afgøre, om opblandingen skyldes skødesløse krigskammerater eller hoverende fjender?

De almindelige krigere tog til takke med spyd, skjold og trækøller, der som

vi skal se i det følgende kunne være særdeles effektive.

Enkelte fund antyder, krigereliten kunne omfatte kvinder: Den ældre kvinde i Borum Eshøj havde en kniv, der var betydeligt længere end den unge mands erstatningssværd, og kampdolke er ikke ukendte i kvindegrave, ligesom en kvinde fik en vildsvinetand med som smykke, selv om vildsvinetanden symbolsk traditionelt er knyttet til den mandlige kriger.

Den ældre bronzealders handelsystem kollapsede under voldsomme former o. år 1200 f.Kr. I Middelhavsverdenen forsvandt hittitterrigets stormagt fra historien og såvel den trojanske som den mykenske civilisation gik til grunde, mens Ægypten måtte kæmpe for livet mod "havfolk". Også Nordeuropa ramtes af folkevandring og krig i stor størrelse. Ved Tollensee i Nordtyskland har arkæologer lokaliseret om ikke en slagmark så en offerplads, der vidner om et stort slag o. år 1200 f.Kr.. Prøvegravninger har foreløbig frembragt 200 knogler tilhørende 120 individer og over 100 bronzegenstande og et forsvarligt arsenal af trævåben. Den jævne krigers standardvåben lod til at være en ca. 71 cm. lang velafbalance-

ret kølle, der ligner et baseballbat, eller en ondskabsfuld forfar til krocketkøllen.

Arkæologerne forventer de kommende år at fremdrage rester af mindst 1700 individer. Knogleanalyser antyder, at en folkevandring her mødte sit endeligt. Knoglernes indehavere kom sydfra, nogle havde 7-10 år gamle kampskader, der var helet, og må have været veterankrigere, mens andre havde friske sår, der var begyndt at hele, ligesom der også var kvinde- og barneknogler med.

Fundet ved Tollensee beretter, at en indvandrende fjende er blevet nedkæmpet, hvorefter sejrherrene lod de faldne og en del af udstyret ligge nogen tid på slagmarken, længe nok til at dyr havde forsynet sig, inden man ved en sejrskastede knogler og udstyr i floden. Knogler med begyndende heling og kvinde- og børneknogler antyder, man foruden våben og udstyr også har ofret et udvalg af fangerne ved samme lejlighed.

Handelsvejene blev genetablerede efter omvæltningerne, men nu omkring den mellemeuropæiske Hallstatt-kultur. Såvel Hallstatt-sværd som våbenmode vandrede nordpå. Periodeens prægtigste danske "våbenfund" er hjelmen fra Viksø, der formodentlig har været til religiøs brug. Dog antyder hjelmens udsmykning en del om krigerens tankeverden, da den i sin symbolik forener ørnen, hesten, tyren og skibet, der kan have været knyttet til forestillingerne om hjælperne ved solens rejse og deres eventuelle kampe mod undergangsmagter, ligesom krigerne måske bar en hanekam-frisure.

Angrebet på Als og offersøen ved Værebros, 500 f.Kr. – 793 e.Kr.

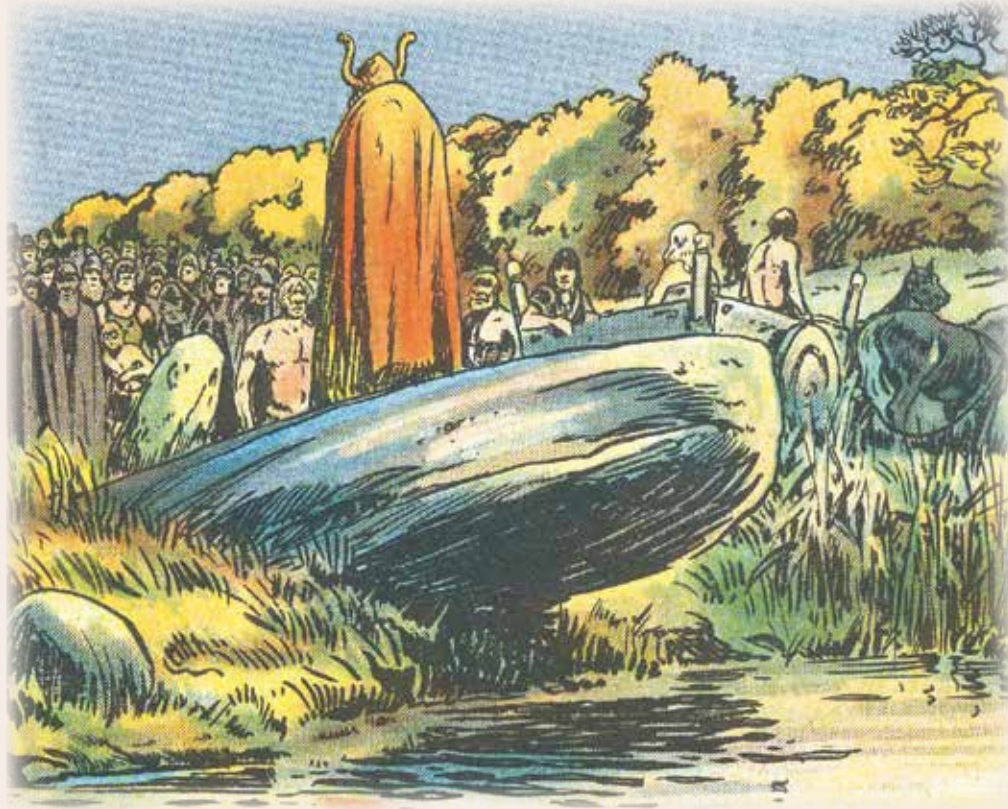
Efter de arkæologiske levn at dømme var den danske jernalder en utroligt voldelig periode. Bronzealderens fjernhandel svandt ind, selv om ideer og moder, ikke mindst i våben, vidner om en vis kontakt. Våbenteknologisk set var Danmark igen som i stenalderen selvforsynende, ►

Fortidens slagmarker - eller hvad vi kan vente os?

da mosernes myremalm gav materiale til fortræffelige våben. En serie lavtryk medførte, at vådområderne voksede, til de dækkede 1/4 af landet, hvad der gav knaphed på ressourcer med risiko for uoverensstemmelser. En eventuel fattigdom har ikke hindret, at nogle af de prægtigste fund fra Mellemeuropas keltiske kultur er gjort i Danmark, hvordan de så er endt der.

Den tidlige jernalders mest imponerende våbenofferfund er Hjortspringfundet o. år 350 f.Kr. fra Als. Det viser, at faren kom fra havet, men at det lokale samfund var fuldt ud i stand til at forsvare sig selv. Hjortspringbåden er en typisk krigskano med flad bund og stævn i begge ender, så den kan løbe op på stranden i overraskelsesangreb og stå meget hurtigt til søs igen, hvis det viser sig, at angrebet alligevel ikke kom som en overraskelse. Våbnenes sammensætning antyder, angriberne udgjorde en skare på 100 mand, og at der herskede en klar rangorden og organisation: En sværdkæmper bar ringbrynje, mens 10-12 bar sværd og skjold, mens de resterende tog til takke med spyd og skjold. Ringbrynjen har tilhørt lederne, mens sværdsvingerne, der måske har båret læderbrynje, der ikke bevares, har været officerer, der hver anførte omkring 10 mand. Dertil havde angriberne en eller flere kamp-hunde. Våbnene var så forskellige, at vi må antage, de har tilhørt krigerne selv og ikke er blevet fremstillet og uddelt på en høvdings ordre. Våbenofferet repræsenterer så enorm en værdi, at forskerne spekulerer på, om man har ofret alt til guderne, eller blot givet en repræsentativ del, så den slagte hær kan have været større end de 100?

At jernaldersamfund var i stand til at forsvare sig, viser de seneste års udgravninger, blandt andet ved Borremose i Himmerland. Landsbyer og strategiske strøg kunne sikres med lange rækker af smalle dybe huller med en solid egetræssplint på 10-13 cm. i bunden, et fatalt møde for såvel rytter som fodsoldat. Fælden kendtes og anvendtes også af Roms legionærer, der gav den kælenavnet "Cæsars lilje". Liljebælterne findes også i frit land, hvor de måske regulerede færdslen og spærrede hjemvendende kvægtyve vejen, så man vidste, hvor man bedst kunne lægge baghold for dem. Skal man tro de irske heltekvad, gik kvægtyveri og klankrig op i en højere enhed.

Omkring Kristi fødsel blev germanerne i stand til at stille større styrker på benene. Større hære betød i første omgang ikke stabile statsdannelse, men snarere alles kamp mod alle indtil år 500 e.Kr.

År 9 e.Kr. tilintetgjorde germanerne ved Kalkriese (Teutoburgerwald) Varus' romerske hær på 30.000 mand. Germanerne kæmpede fra forberedte stillinger af tørvevolde og kunne dirigere den romerske hær ind i en veritabel killing zone langs moser.

Samtidig med Kalkriese fandt der voldsomme ting sted i Jylland. Ved Værebros ved Alken Sø udgraver man nu germansk version af en keltisk offersø. Allerede siden 1950'erne har arkæologer næret interesse for stedet, hvorom man fortalte, at "blot man stak spaden i jorden, kom der så mange kranier, at de måtte bæres væk i sække", men først nu har man teknik til at gennemføre en udgravning. Først troede arkæologerne at have fundet de tidligere ejere til de våben, der blev kastet i Illerup sø få kilometer nordligere, men knogleundersøgelser viser, at vi har med et fund at gøre, der er betydeligt ældre end Illerup. Hovedparten af knoglerne fra Værebro blev fundet uden nogen form for anatomisk orden, mange havde ældre og nye frakturer og friske dyrebid, de afdøde var stort set alle mænd i alderen 16-45 med hovedvægten på 20'erne, og foreløbige undersøgelser antyder, de kom fra Sjælland og Sverige. Fundet antyder, at lokalbefolkningen også før Illerup var i stand til at forsvare sig og har nedkæmpet en fjendtlig hær, der talte veteraner.

Efter sejren lod man de faldne lig ligge på slagmarken, til dyr havde skeletteret dem, idet nogle kranier blev sat på stæge, og nogle lig hængt op i træer, så dyrene måtte trække dem ned. Nogle år senere blev knoglerne samlet og kastet dem i helligsøen.

Selve Illerup var snarere en offerplads end en slagmark og udgjorde sammen med Værebro/Alken et helligland. De omliggende højdetrag gjorde stedet til et naturligt teater med plads til større tilskuerskarer. Over 1000 krigeres udstyr endte i søen med alt fra ildstål til pragtskjolde og spyd og sværd o. år 200 e.Kr. Fundet af 150 sværd oftest af romersk oprindelse og 400 skjolde viser, at Roms udførselsforbud for våben har været lige så lidt effektivt, som våbenforbud nu engang er, og at en flygtende kriger slap sit skjold, før han kastede sit sværd.

Sammensætningen af våbnene antyder en del om den besejrede hærs sammensætning. 20 mand bar pragtvåben og udstyr, der viste, de har været ledere; lidt over 100 bar sværd og skjold og var befalingsmænd, mens de øvrige tog til takke med spyd og mere enkle skjolde, så vi igen får kampgrupper på 10 mand. Der er fundet så mange våben af polsk type, at det er rimeligt at antage, at angriberne havde en lejetrop fra Polen med sig.

Over for sådanne trusler er det ikke uventet, at lokalsamfundene havde ledere, der afgjorde og vidste, hvor palisaden skulle ligge. Ved Priorsløkke rev man således o. år 59 e.Kr. en hel landsby ned og genanvendte den som forsvarspalisade mellem to moser.

Skal man dømme efter de mindst 30 danske våbenofferfund, stod der et større slag hvert 11. år, mens mindre krige og skærmysler optrådte mindst hvert 3. år.

Sydskandinavien var på ingen måde kulturelt eller militært isoleret. Talrige grave rummer fund, der antyder, at den gravlagte en tid havde tjent som romersk lejesoldat og siden var vendt tilbage. Ved den romerske Limesgrænses garnisonskirkegårde er fundet grave af sydskanadinavisk type. Ved Himlingøje fandt man en grav, hvor knoglernes skødesløse placering antyder, afdøde fandt sin død det fremmede, men blev bragt tilbage i skeletteret tilstand.

Småkongedømmerne nåede ikke at blive varige statsdannelse, da med de senere kongesagaers ord konger var til ære og ikke til langt liv, og Ishøjfyrsten opfyldte i den henseende alle forventninger med sin dramatiske død i det 3. århundrede e.Kr.: først blev han ramt i hovedet af en pil, som hjelmen delvist standsede, herefter fik han et sværdhug i underbenet, mens han stadig sad til hest for endelig at modtage to dræbende hug i hovedet, formentlig mens han lå på jorden.

Jernalderens krigshistorie synes at foregribe vikingetidens, da man i begge tilfælde gennemlevede en periode med voldsomme indre kampe, som klingede ud til fordel for krigstogter og bosættelse i udlandet i det 4-5. årh. e.Kr. Betød folkevandringerne simpelthen, at urolige og dårlige mænd flyttede aktiviteterne til udlandet, måske presset af en håndfast kongemagt, så hjemlandene oplevede en periode af fred og stabilitet?

Let God arise and let his enemies be scattered, let those who hate Him flee before his eyes, år 793-1066

Som ovenstående citat viser, antog angelsakser og nordboer hurtigt kristendommen, men i en form der på ingen måde afholdt dem fra fortsatte krigeriske udfoldelser.

Vikingetiden opstod dels fordi de europæiske folkevandringsrigrer blev svækkede af fejder i kongeslægterne og borgerkrig, dels fordi araberstormens muslimske hæres tradition for demokratisk byttedeling betød, at enorme mængder sølv fra de byzantinske og persiske skatkamre kom i omløb. Såfremt Skandinavien prægedes af ro i form af fyrster, der nøjedes med at opkræve skat og ikke tillod andre at udplyndre skatteyderne, måtte initiativrige mænd finde det passende at berige sig i udlandet. Vikingerne gjorde Skandinavien kendt i den datidige verden, da deres psykiske robusthed og en utrolig brutalitet sikrede succes. Teknologisk set rådede vikingerne over

klinkbyggede skibsskrog en sejlføring, der tillod at krydse mod vinden og solsten, der gjorde det muligt at bestemme positionen, hvorfor de kunne angribe når og hvor det passede dem, idet de foretrak "the skulking war's" angreb ved dagryd fra devisen: Vil du røve mands liv og gode gods, bør du stå tidligt op.

Ved Repton i England fandt arkæologer en vikingegravplads, hvor den frygtede Ivar Benløs, der muligvis var knotten på grund af smertefuld kæmpevækst, blev stedt til hvile sammen med 200 af sine krigere, der er genbegravet i en forladt vikingevinterlejr af deres kammerater. Børnekogler antyder, at trællebørn eller uheldige unge gidsler er blevet ombragt for at tjene vikingekongen i Valhal.

En anden interessant massebegravelse findes ved Trelleborg, hvor en del af Harald Blåtands krigere øjensynligt bukkede under for en epidemi. Knoglematerialet antyder, at krigerne kom fra Norge og Polen, og at Harald Blåtand foretrak garnisoner, der ikke var belastede af familiebånd eller loyalitet over for lokalbefolkningen.

Blide kvinder/stride kvinder

At vikingerne nåede Amerika er nu bekræftet, da mani labrador har fundet en ny vikingebosættelse foruden L'Anse aux Meadows, ligesom en DNA-undersøgelse på Island påviste 85 DNA-profiler, der inkluderede en indiansk stammor.

Ved Randlev syd for Aarhus viser en landsbygravplads, at en stor del af landsbyens fruer kom fra Polen, ligesom 3/4 af de gravlagte var kvinder. Den kønsfordeling antyder, at mændene ofte

har været borte på handel/togt med mulighed for pludselig død, og at kvinderne har stået for landsbyens daglige drift.

At kvinder kunne indtage fremtrædende positioner viser skibsbegavelsen i Oseberg i Norge, hvor afdøde identificeres med dronning Aasa. Dronningen nåede den imponerende alder af 80 år, hvor 32 år var gennemsnitslevealderen. I gravgodset lå en pung med cannabis, der antyder, hun har været en vølvedronning. Vølven var viskvinden, der i trance kunne se ind i fremtiden måske forme den og sætte andre i trance. Vikingerne har næppe været blinde for en dygtig vølves militærpsykologiske betydning. Også ved vikingeborgen Fyrkat finder vi en mulig vølvegrov. Den gravlagte kvinde har fået et prægtigt udstyr med genstande fra Baltikum og Arabien og en pung med bulmeurt, der i folketroen er den traditionelle heksesalve. Videnskaben diskuterer ivrigt, om den metalstav, hun havde med sig, er et stegespid, en tryllestav eller begge dele?⁵

Forskerne diskuterer også ivrigt, hvorvidt Osebergtæpperens afbildning af bevæbnede kvinder og figurerne af bevæbnede kvinder antyder, at valkyrier og skjoldmøer var andet end sagn og mareridts- eller ønskeforestillinger? Fra Sortehavskulturene har man fundet mere end 200 kvindegrave, hvor såvel de nedlagte våben som afdødes knogler viste tegn på jævnlig krigsdeltagelse. I Danmark kender vi to grave, hvor en kvinde har fået et spyd med sig, i den ene Gerdrupgraven, fik afdøde også et par teenagedrenge med sig, så hun kunne blive passende opvartet og underholdt i det hinsidige.

Flere af de udgravninger og undersøgelser, Jeanette Varberg refererede til, er endnu i gang, så denne artikel kan kun antyde, de spor, der for øjeblikket tegner sig, men når bogen udkommer, er der formentlig tydeligere svar. Chakotens medlemmer har i hvert fald noget at glæde sig til, når Danmarks krigshistorie bevæger sig et stort spring bagud! ■

Noter:

1. dette har heldigvis ikke hindret Jeanette Varberg i at skrive den anbefalelsesværdige ungdomsbog Swarta og Blodskyggernes Hævn om begivenhederne, der fører op til det store våbenofferfund i Illerup Ådal.
2. Afdøde fra nedkæmpede grupper har således næppe fået nogen begravelse.
3. I Anatolien er man så heldig at stå over for forholdsvise samarbejdsvillige geder, får og køer, mens man i Afrika næppe overlever forsøget på at malke en zebra eller et næsehorn.
4. På Djursland har man faktisk fundet en enkeltgravsbegravelse, hvor afdøde havde overlevet en trepanering, men siden faldt som offer for et pileskud fra en fjende, der tåbenbart ikke havde lyst til nærkamp med en garvet veteran.
5. Fyrkatspiddet fungerer i hvert fald som et fortræffeligt stegespid, da en snoning fra hver ende bevirker, at stegefæddet løber fra på midten, ligesom det i miniudgave er en førsteklases brevkniv.

Bismarcks første krig Af Niels Lindow

Ny engelsk bog om 1864 fortæller historien forfra på en ny måde.

Bøger

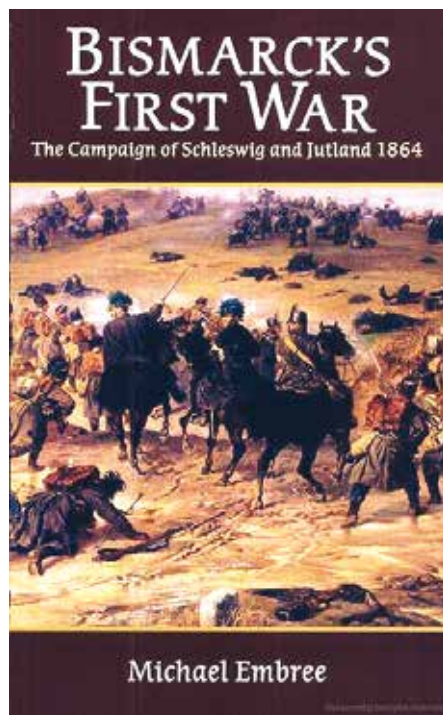
For at citere Hostrups 'Genboerne' er det altid spændende at se ind ad egne vinduer, og ligeså spændende er det at læse, hvad udlændinge skriver om Danmark og dansk historie. Derfor anskaffede jeg nævnte bog, og blev ikke skuffet. Der er tale om tætskrevet, saglig militærhistorie, meget detaljerig, og søger man en overskuelig bog, der medtager alle begivenheder, er det måske det bedste bud.

Michael Embree har foruden 1864 beskrevet Radetzky's felttog i Italien og felttogene i Nordtyskland i 1866. Bogen er professionelt skrevet med udførlig brug af kilder – både tyske, danske og andre. Den indeholder en ræsonneret kommentar til de vigtigste værker, har et solidt noteapparat, udførlig litteraturliste, og en overdådighed af tillæg om organisation, tab etc. Jeg har ikke fundet nogen påfaldende fejl – bortset fra, at Kalundborg bliver placeret på Fyn. Embree medtager alle kamphandlinger, ned til at Aarø's strejfkorps ved sidste operation fik en mand såret af et bajonetstik. Det angives hvilke skibe, der blev taget som prise under blokaden. Ingen afdeling eller underafdeling nævnes, uden at chefens grad og navn angives, der er endda en tysk kaptajn Lindow (ikke min familie). Det giver et godt billede af, hvor underforsynet den danske hær var med officerer.

Embree udnytter fuldt ud danske kilder, og der er ingen påfaldende fejl i oversættelser. Han erkender det selvbiografiske i P.F. Rists ofte oversete 'En Rekrut fra 64', omend han ikke nævner, at en vis W. Dinesen – omtalt i littera-

turlisten - er beslægtet med en verdenskendt forfatterinde.

Historien er naturligvis den, som alle Chakotens læsere kender, men det bedste ved bogen er, at Embree har læst kilderne og fortæller historien forfra på en ny måde – jo, vi taber stadigvæk – og ikke følger den sædvanlige rute gennem de vigtigste kamphandlinger og beslutninger. F.eks. gør han en del ud af, at dele af hæren ikke var fuldt pålidelig, mange slesvigere tjente kun modvilligt under 'danskeråget'; tidligt citeres en journalist, der har mødt modvillige slesvigere

på vej til hæren, og siden tjener det som forklaring på, at visse regimenter mister temmelig mange som fanger. En anmeldelse bør indeholde kritik. Mange af bogens kort er – grundet formatet – ulæselige, selv med en lup, og næppe til hjælp for en udenlandsk læser. Og forhåbentlig skyldes det korrekturlæsningen, at der flere steder er problemer med forskellen på 'o' og 'ø' – begge veje.

Embree er grundlæggende berettende og ret tilbageholdende med holdninger. Han finder de Mezas beslutning fuldt korrekt, men senere spores en kritisk indstilling til den danske hærledelse og til samarbejdet mellem hær og flåde. Den politiske side af krigen er sparsomt, men tilstrækkeligt behandlet. Embree har ikke noget godt at sige, hverken om Ejder-dansk nationalisme eller ministeriet Monrad. Og i det aller sidste afsnit placeres krigen som første trin på den vej, der førte til Prøjsens og Tysklands opstigning til dominerende europæisk stormagt med hvad deraf fulgte. Der lægges her et tungt åg på Monrads skuldre:

A small conflict in northern Europe thus had incalculable repercussions. How different things might have been, had Council-President Monrad accepted, on either of two occasions, a proposed compromise. After 1864, it was too late.

Michael Embree :
Bismarck's First War. The Campaign of Schleswig and Jutland 1864.
(Helion, 2006) 473 sider.

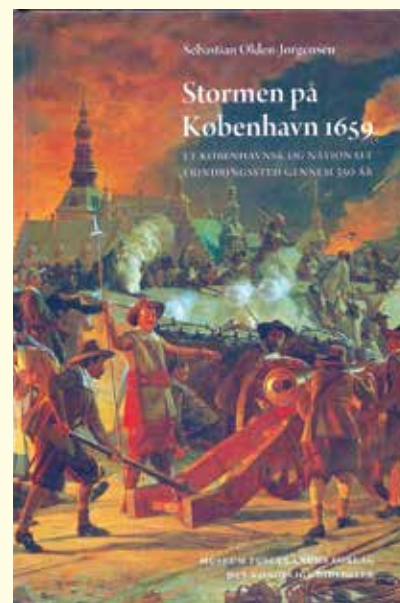
Mindet om en mislykket storm

Store slag til havs eller på land vil i en lang periode blive husket af befolkningen, og begivenheden vil blive mindet med mindesmærker, jubilæer og mindedage. Et eksempel er svenskerne mislykkede storm på København den 11. februar 1659. I en bog gennemgår lektor ved Københavns Universitet, Sebastian Olden-Jørgensen, danskernes erindring om stormen, som den siden har udfoldet sig som kirkelig helligdag og efterfølgende jubilæumsfester, som blev afholdt i 1859 og 1909 i den helt store stil af henholdsvis det nationalliberale og det nationalkonservative miljø. Mens

fejringen var mere afdæmpet i 1959, fik stormen en langt mere fremtrædende plads for både højre- og venstrefløjen i jubilæumsåret 2009. Bogen viser således, hvordan militærhistoriske begivenheder kan bruges politisk forskelligt gennem mange generationer.

Henrik Denman

Sebastian Olden-Jørgensen:
Stormen på København 1659. Et københavnsk og nationalt erindringssted gennem 350 år. Museum Tusulanums Forlag 2011. 172 sider.
160 kr. på forlagets webshop.

Royal Malta Artillery. De havde ansvaret for øens antiluftskys.

Slaget om Malta

For både tyskerne og de allierede havde Malta stor strategisk betydning, og slaget om øen blev heftigt.

Roar Roslind, der er medlem af Selskabet, rejser med mellemrum på ferie til Malta, som har en fascinerende historie helt tilbage til korsridderne, men ikke mindst øens historie under anden verdenskrig har Roars store bevågenhed. Han læste derfor med stor interesse to stort opsatte artikler i avisen "Times of Malta" den 7. og 14. april 2013 om Slaget om Malta 1940-43, som vi kort fortæller om i det følgende. De er skrevet af Major Maurice Agius, der var aktiv i forsvaret af Malta. Interesserede kan selv hente artiklerne elektronisk på nettet www.timesofmalta.com og skriv forfatterens navn i søgefeltet.

Malta havde under krigen af indlysende grunde stor strategisk betydning. Tyskland havde sat sig som mål at besætte øen og havde lagt detaljerede planer for en invasion af øen, som var godkendt på højeste plan.

Forud for den planlagte invasion med tysk og italiensk deltagelse gik måneder med heftige angreb og bombardementer af Luftwaffe. I perioden fra den 15. december 1941 til den 30. april 1942 udførte tyskerne således 112 bombeangreb på eller nær militære mål på øen.

I april 1942 gennemgik Royal Air Force på Malta sin største kriseperiode. I april var der dårligt ét eneste Hurricane fly til rådighed, fordi de var sønderbombet eller på anden vis sat ud af drift, og i løbet af måneden gennemførte Luftwaffe 4.002 togter, hvor de kastede i omegnen af 6.700 tons bomber. Royal Air Force mistede over 200 fly.

Mod hårde odds lykkede det alligevel Royal Air Force at give Luftwaffe modstand og holde dem stangen, og Major Maurice Agius citerer General Ian Hay, der i sin bog "The Unconquered Isle – Malta" skriver: "Hvis det var Royal Air Force, som til sidst fratog Luftwaffe luftherredømmet over Malta, så var det Royal Air Force, der reddede øen i de hektiske og kritiske måneder i begyndelsen af 1942."

Maurice Agius fortæller detaljeret om kampen om luftherredømmet over Malta, men han bruger også plads til at fortælle om og berømme Royal Malta Artillery, hvis forsvar af øen også bidrog væsentligt til at hindre, at Malta kom under tysk herredømme.

Allerede i juli 1941 havde den italienske flåde forsøgt at sejle ind i Grand Harbour for at ødelægge skibene i havnen. Men angrebet endte som en total fiasko, og Maurice Agius fremhæver de unge mænd på øen og nabooøen Gozo, som allerede i 1938-39 havde meldt sig til Royal Malta Artillery. De havde ansvaret for øens antiluftskys, og de kæmpede for øens selvstændighed i krigens første tre år under ledelse af Maurice Agius.

Udsnit af avisartiklen om Slaget om Malta 1940-43.

Mod hårde odds lykkede det Royal Air Force at give Luftwaffe modstand og holde dem stangen.

Af John Sjöberg

Sådan blev Schweizergarden til

Et par spalter kirkehistorie

I marts 2013 abdicerede pave Benedict XVI, angiveligt på grund af svigtende helbred og høj alder. Men er det mon hele sandheden?

I pavens skrivebordsskuffe gemmer der sig flere uløste problemer, f.eks. cølibat, kvindelige præster, forbud mod prævention og værst de mange sager vedrørende pæderasti. Det var alvorlige sager, men de foregående paver, Pius XII og Johannes XXIII, havde negligeret dem.

Større uoverenskomster – grænsende til krig – har Vatikanet været forskånet for de sidste århundreder. Men sådan har det ikke altid været. I renæssanceperioden bestod Italien af flere småstater, som bekrigede hinanden. Nogle af dem var særdeles rige: Milano, Firenze og Napoli.

Pave Alexander VI (Rodigo Borgia) var født i Spanien og gjorde en kvik karriere, men havde også gode beskyttere, f.eks. onklen Pave Calixtus, der udnævnte ham til kardinal – nepotisme i renkultur. Da pave Innocens VIII døde i 1496, brugte Rodigo alle midler på bestikkelse for at sikre sit kandidatur til pavevalget. Det gav gevinst, og han flyttede ind i Vatikanet som Alexander VI. Ikke alene, men med hele sin familie. Alexander havde en enorm appetit på kvinder, og de mange elskerinder fødte

også mange børn. En pavelig embedsmand bemærkede i sin dagbog fra det sidste tiår af 1400-tallet, at alle gejstlige holdt elskerinder.

I Frankrig regerede Karl VIII. Han havde interesse i Napoli, som han mente han havde arvemæssigt krav på. Når han havde erobret Napoli, ville han sætte sig i spidsen for et korstog og drive tyrkerne ud af Europa. Den franske hær rykkede ind i Norditalien. Milano gav Karl en strålende velkomst. I Firenze blev borgerne skrækslagne. Piero de Medici flygtede, og hans palads blev plyndret.

Efter et kort ophold i Firenze forlod Karl byen. Det var som tidligere omtalt hans hensigt at erobre Napoli. Han rykkede frem i et voldsomt tempo i en datidens blitzkrig. Paven sad forskræmt på Engelsborg, mens den franske hær gik igennem Rom mod Napoli, hvor de hurtigt slog det svage napolitanske forsvar. Kong Alfons var lige så rådvild som de Medici og paven.

Paven i felten

I Italien herskede der en depressiv stemning. Det franske felttog afslørede de små staters svigtende evner og muligheder over for en stærk fjende.

Den almene depression blev yderligere øget ved en syfilisepidemi, som var

Pave Julius stiftede i 1506 den pavelige schweizergarde

opstået blandt de franske tropper under opholdet i Napoli. Sygdommen var ukendt i Europa, og man mente, at den stammede fra Amerika, transporteret hertil af Columbus' sømænd. Nord for alperne kaldte man syfilis for den "franske syge". Ubehandlet var sygdommen ofte dødelig, og man havde ingen midler mod den, men man kendte dog til, hvordan sygdommen smittede: intim nærkontakt. Renæssancemenneskets hygiejniske

Pave Julis stiftede i 1506 den pavelige schweizergarde som tak for at have drevet Frankrig tilbage fra Italien

For at blive rekrut i Schweizer-garden skal man være schweizisk statsborger og have deltaget i praktisk katolsk arbejde.

standard var rimelig. Der blev badet flittigt, lige fra termer til små badstuer, hvor man brugt små badekar. Opholdet i disse badstuer resulterede i en forrygende promiskuitet; derfor lukkede man badstuerne. Det vil sige, at Europa ikke blev vasket i de følgende århundreder.

Alexander VI døde pludseligt og uventet i 1503. Hans efterfølger, Pius III, havde næppe nået at holde messe, så afgik han også ved døden. Giftmord var ikke nogen sjælden dødsårsag i renæssancen. Beviser i disse tilfælde findes dog ikke.

Pave Julius ønskede at samle kirkestaten og gøre pavedømmet til en magtfaktor i Italien. Cesare Borgia (en af Alexanders mange sønner) havde fjernet feudalismen fra kirkestaten. Og endelig håbede paven også at smide "barbarerne" (franskmænd og tyskere) ud af Italien.

Første skridt var i 1504, da han i Cambrai allierede sig med kejser Maximilian og Ludvig XII fra Frankrig mod Venezia. Krigen varede fem år. Efter fredsslutningen opsagde paven overenskomsten, som han selv havde stiftet. I 1512 begyndte han krigen mod Frankrig, men denne gang havde han nok gæbt over mere, end hvad han kunne sluge. Franskmændene var stærkere, end han troede. I slaget ved Ravenna var franskmændene klart overlegne,

og slaget syntes tabt, men så indsatte paven en mindre samling schweizere, han havde i sit sold. De ret få schweizere stoppede den franske fremmarch og drev dem tilbage mod alperne. Som en taknemmelig gestus oprettede han Schweizergarden.

Schweizergarden

Det er den ældste og mindste militære enhed i Europa. Garden har i dag ingen

forsvarsmæssige opgaver, de "militære" er rent formelle.

Der stilles rigide og traditionelle krav for at blive rekrut. Han skal helst have deltaget i praktisk katolsk arbejde og være schweizisk statsborger fra de katolske kantonen Zürich, Uri, Unterwalden og Lucerne. Han skal være mellem 19 og 30 år, ugift, mindst 174 cm høj og have gymnasial eller en færdiggjort uddannelse.

Denne badescene vidner om de frie omgangsformer mellem kvinder og mænd, som Poggio Bracciolini beretter om fra sit ophold i Baden i Schweiz.

Korpsset består i dag af 150 mand ordnet i et kompagni, der kommanderes af en kaptajn, assisteret af to løjtnanter.

Kun ved specielle højtider, når paven er til stede, er garden iført den farvestrålende, stribede uniform med kyras og hjelm. Striberne er gule og mørkeblå (pave Julius' farver); den røde henviser til Schweiz.

Kommandosproget er stadig tysk.

Når paven gør en entré i Peterskirken, sker det ofte i en bærestol båret på skuldrene af seks-otte gardere. Gardens fodslag skal være særdeles præcist; kommer stollen til at vippe, kan paven risikere at falde ned på kirkegulvet.

Til almindelig vagttjeneste er garden iført en meget mørkeblå uniformsjakke og tilsvarende knæbukser, en hvid flip kan anes over kraven, sorte sko og strømper samt sort baret.

Mødekalender 2013-2014

Dansk Militærhistorisk Selskab

Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning og opstilling til konkurrencen. Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, smørrebrød, øl, vin og vand. Hertil kommer julehygge, kaffe og kage. Pris for deltagelse er kr. 125 for voksne og kr. 50 for børn under 15 år. 2014

Onsdag den 4. september

70-året for 29. august

Direktør Poul Lynggaard, tidligere formand for Frihedsmuseets Venner, fortæller om begivenhederne den 29. august 1943, hvor sammenstødet mellem den tyske besættelsesmagt og det danske militær var andet end flådens sænkning. Selv husker han begivenhederne omkring Næstved Kasserne for 70 år siden.

Søndag den 29. september

Befæstnings Dag

Dansk Militærhistorisk Selskabs 1914-gruppe deltager i aktiviteterne i og ved Artillerimagasinet på Vestvolden for enden af Rødovre Parkvej kl. 10-16 samt på Gladsaxe Fort, Batterivej 54 A+B kl. 11-15.

Onsdag den 2. oktober

Næstved som garnisonsby

Arkivar Rasmus Nielsen fra Næstvedarkiverne fortæller om Næstved, først som hjemsted for 4. dragonregiment til 1923 og senere for Husarregimentet. Foredraget er ledsaget af gamle filmklip både om Dragonerne og Husarerne.

Søndag den 3. november

Våben- og samlermesse

Selskabet deltager med en stand på årets Antik våben- og samlermesse i Rødovrehallen, Rødovre Parkvej 425, Rødovre. Det er Skandinaviens største salgsmesse for antikke våben, militaria, uniformer, medaljer, ordener, tinsoldater/figurer og litteratur om emnerne. Der er åbent kl. 10-16.

Onsdag den 6. november

Anvisningssalg

Med mange figurer og interessante gamle bøger. De, der har meddelt mailadresser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail, ligesom listen lægges på Chakotens hjemmeside senest 14 dage før anvisningssalget. De, der ikke har opgivet mailadresse, kan få tilsendt liste over det udbudte mod at indsende en A4 kuvert forsynet med adresse og kr. 8,00 i porto til Christian Raun, Carl Bernhardsvej 17, 3.th., 1817 Frederiksberg C. Bud kan også sendes via e-mail til christian@raun.dk.

Skriftlige bud sendes til Ole Thureholm, Hjorteledet 7, 3660 Stenløse. Medlemmer af Figurina Danica er velkomne til at deltage eller byde pr. mail eller post.

Lørdag den 7. december

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 på Rødovregaard

Af hensyn til bestilling af smørrebrød m.v. bedes deltagere senest den 20. november tilmelde sig hos: Aksel Willumsen, tlf. 32 54 01 77, E-mail: aksel@corfitz.com. Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle/samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement.

Onsdag den 8. januar

Samlermøde

Det nye år starter med et hyggemøde. Kom og få en snak med ligesindede om nyanskaffelser, fortæl f.eks. kort om en ting, du er rigtig glad for at have, fortæl om dine ønsker, om nye ting og søg oplysninger blandt de andre medlemmer, vis eventuelt billeder om dit interessefelt (gerne elektronisk).

Onsdag den 5. februar

Foredrag om sikringsstyrkens indkaldelse af Søren Østergaard

I 1914 indkaldtes den såkaldte sikringsstyrke. Den kaldtes sådan for ikke at give indtryk af en mobilisering og dermed en offensiv handling. Meningen var da også, at den som udgangspunkt kun skulle signalere, at Danmark var parat til at forsvare sin neutralitet. Langt den største del af de ca. 50.000 mand blev placeret på Københavns befæstning og indkvarteret i og omkring byen. Hvorfor indkaldtes denne styrke, hvordan oplevede mandskabet det, og hvordan oplevede københavnere det?

Onsdag den 5. marts

Svend Erik Albrethsen: Den tyske militære meteorologi i Nordatlanten under 2. verdenskrig

Det europæiske vejr er stærkt afhængigt af høj- og lavtryksfordelingen over Grønland, Nordatlanten og Polarområdet. Det er derfor af afgørende betydning for vejrværnsingen over det europæiske kontinent, at man har et konstant og detaljeret kendskab til vejr-situationen i disse områder. Da vejret fortrinsvis bevæger sig fra vest mod øst på den nordlige halvkugle, besad de allierede i udgangspunktet en fordel i forhold til de europæiske Aksemagter. Allerede inden udbruddet af 2. Verdenskrig 1. september 1939 var den tyske militærledelse klar over, at det ville være nødvendigt at have nogle løsningsmodeller klar så snart krigen startede, idet man måtte forvente at hovedparten af vejrværnsingerne fra de vigtigste civile meteorologiske stationer i tilfælde af et krigsudbrud ville blive standset eller falde i modstandernes hænder. Foredraget vil omhandle de tyske løsninger på det akutte problem med at fremskaffe pålidelige vejrdata fra Nordatlanten og Det Arktiske Område.

NORDENS STØRSTE

ANTIK VÅBEN MESSE

Copenhagen Arms Fair

RØDOVREHALLEN

Rødovre Parkvej 425

Søndag den
3. november
Kl. 10.00 - 16.00

Våbenmesse:
Handlende og private fremviser og sælger europæiske, amerikanske, afrikanske, japanske, jagt, etnografiske, militære og maritime sabler og skydevåben. Litteratur.
Husk samlerillidelse, kan få på politiets våbenkontorer.

Samlermesse:
"Collectors' Items" kuriosas, antik, militaria, uniformer, ordner, mønter, medaljer, pins og emblemer. Etnografika, orientalia, oldsager, legetøj, foto, post mm.

Bus 6A hvert 10 minut til Rødovrehallen fra Nørreport og Hovedbanegården

www.vaabenmesse.dk

Onsdag den 2. april

**Generalforsamling
kl. 19.30 i Rødovregaard**

Dagsorden i henhold til vedtægterne. Efter børsen er der generalforsamling. Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Børsen starter kl. 18.15, og alle er velkomne til at medbringe og sælge, hvad de har på reoler og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for med ny køb.

Listen over effekter til dagens anvisningssalg vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før anvisningssalget.

Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C telefon 26 82 08 22 eller e-mail: christian@raun.dk. Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

Onsdag den 7. maj

**Bert Hansen:
Gendarmerier i Danmark**

Foredrag om det Slesvig og Holstenske

Gendarmeri, Grænsegendarmeriet og Estrup Gendarmeri samt Feltgendarmeri. Ved foredraget vil der blive vist effekter og våben brugt i de forskellige enheder samt forskellige billeder.

Alle onsdagsmøder åbner kl. 18.15, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30.

Med mindre andet er angivet, finder medlemsmøderne sted på Rødovregaard, Kirkesvinget 1, Rødovre.

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Protector

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse

Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
bhwolter@gmail.com

Vicepræsident

Christian Raun
Tlf. 3331 2122
c.raun@webspeed.dk

**Kasserer, adresser og
adresseændringer**

Inge Hansen
Tlf. 8842 9055
ingewarmi@pbhome.dk

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Tlf. 3254 0177
aksel@corfitz.com

Indmeldelse

Claus Mogensen
Tlf. 4817 2681
editor@it.dk

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Foto: Finn Hillmose

Årskonkurrencen 2013

Der er følgende 6 kategorier i årskonkurrencen:

- 1) Legetøjsfigurer (alle størrelser).
- 2) Enkeltfigur/rytterfigur op til 65mm (runde – flade).
- 3) Enkeltfigur/rytterfigur over 65mm (runde – flade).
- 4) Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade).
- 5) Dioramaer og opstillinger.
- 6) Fra det hjemlige skatkammer.

Figurkategorierne

Betingelserne for at deltage i figurkonkurrencerne er, at alle figurerne i gruppe 1-5 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering og bemaling, mv.

Fra det hjemlige skatkammer

Alt hvad der ikke falder ind under ovenstående kategorier, kan tilmeldes her. Det udstillede skal dog have en militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, medaljer osv. Der er kun to betingelser: Det udstillede skal være fra før 1985, og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

Best in Show

Overordnet præmie til den udstillingsgenstand af alle, som får flest stemmer.

Præmierne

Præmierne er som altid vinderdiplomer, vin og det flotte skjold til "Best in Show".

Uden for konkurrence

For dem som bare har lyst til at udstille hvad som helst af figurmæssigt eller militærhistorisk tilsnit uden at deltage i konkurrencen.

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Redaktion

Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 4632 5352
henrik.denman@mail.dk

Billedredaktør

Claus Mogensen
editor@it.dk

Layout

Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement

Når man melder sig ind i Selskabet, er abonnementet inkluderet. Kontingent for 2013 er kr. 375,00
Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873
CVR-nr. 31148448

Tryk

PE Offset & Reklame
6800 Varde

CHAKOTEN 2013
ISSN 0901-4799

